

Introductorum confessorum Fra-
tris Hieronymi Sauonarole Ferrarie
sive ordinis predicatorum.

LE. 22. 32.

87...247

Uenundatur ab Joanne paruo
Henrico Jacobi et Ascensio.

LE. 2

INTRO

aro

Jo

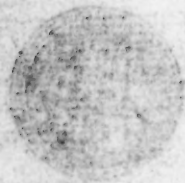
ee

m

Sa

... ..
... ..
... ..

55

... ..
... ..

Introduktorium confessorum Fratris Hieronimi Gaudonarioli Ferrariensis ordinis predicatorum.

Dante hec verba mea in cordibus et in auribus: et suspendite eas per signola manibus et inter oculos vestros collocare. Docete filios vestros: et illa meeditent. Deuteronomii. xl. ca. **Q**uoniam ea que a summis pontificibus sacris doctoribus de regimine animarum (quod omnium est difficillimum) nobis tradita sunt et conscripta tum librorum et questionum ac canonum multitudine: tum opinionum diversitate in immensum adeo excreverunt: ut rudiores nonnulli confesores tamquam intrasfradabile pelagus ingressuri ab eis deterreantur: statui per assidua fratrum meorum instantia ad eorum utilitatem: cui maxime inferuiendum est: breui compendio relictis allegationum et questionum numerositate: iuris naturalis et divini claves seu regulas utiles: ac patrum sanctiones: iurisperitos postulat statuta: que communiter in confessionibus occurrere solent breui compendio colligere: et instar cathene eo ordine conectere quo a principio usque ad finem recipienda est per totam examina duce et absoluedus atque punitenda: hoc enim quasi tuto navigio se committentes vasti equoz ensanguinare possunt. Per hoc enim si subtiliter fuerint lecti

lecta et tenaciter memorie retenta tanquam p[er]claves que
ab alijs edita sunt aperientur et dubia facile soluentur.
Ponite ergo o[mn]es confessores hec verba mea in cordi-
bus et in auribus vestris. Qui in hoc genere librorum
magnitudinem et numerositatem obscuritatemque timetis.
Et suspendite ea p[er] signo in manibus: ut que legitis
et memorie mandatis opere exerceatis: quia (ut dicit
philosophus) expertus medicus magis proficiet tan-
tummodo sciente. Et inter oculos vestros collocate
eo quod hec nisi quotidie reuoluantur et impleantur faci-
liter e corde labuntur. Docete filios vestros: qui con-
triti ad vos tanquam ad spirituales patres currunt: ut il-
la meditentur die ac nocte in bonis operibus perseue-
rando: ut autem congruo ordine procedamus libellum
in tres partes diuidemus. Prima declarabit quid a-
gendum sit antequam penitens detegat peccata sua. Se-
cunda quo ordine et de quibus sit interrogandus.
Tertia que et qualis penitentis satisfactio et me-
diata sit ei iniungenda.

Primus tractatus agens de his que pertinent ad con-
fessionem antequam peccator ei sua peccata manifestet.
Confessor cum vocatur ad audiendum peni-
tentiam ante omnia statim ad deum per oratio-
nem se convertere debet. Quia ars est ar-
tium regimen animarum. Et bene regere
sicut et bene regi est donum dei singulare. Conuer-
sus ergo ad deum dicat humiliter. Dei mundi crea-
tor in me deus: quia cor immundum non potest animas
mundare. Et spiritum rectum in noua in visceribus
meis: ne cupiditate vel inani gloria: vel curiositate
vel sensualitate ducar: sed solum hoc faciam per gloriam

ria tua ⁊ animarum salute. Ne proscias me a facie
tua: id est a lumine vultus tui. Ne per ignorantiam
errans velut cecus ceco ducatum prestem. Et spiritum
sanctum tuum ne auferas a me. Non me permittas
cadere in tentationem audiendo aliena peccata: pro
que casum spiritum tuum sine auferres. Redde mihi
leticiam salutaris tui. Post confessionem auditam
ne remanentibus in me peccatorum (que audiero)
phantasmatibus leticia deuotibus Iesu christi filii tui
penitus amittam. Et spiritu principali confirma me.
ut scilicet semper fortior sim / perseuerem sine peccato. Sic
enim docebo liquos vias tuas: que sunt mandata tua.
et impii ad te conuertentur: et bene viuam ad honorem
et laudem et gloriam tuam in secula seculorum Amen

¶ Deinde surgat cum timore ac tremore non querens
que sua sunt sed stitens animarum salutem ⁊ accen-
dens ad peccatorem suscipiens eum cum alacri grauitate
ne si se statim rigidum ostendat terreat ipsum: at-
que perturbet. Debet namque confessor esse dulcis et
affabilis: atque misericors ad animandum peccatorem
ut aperiat ei omnia vulnera sua: sciens quod opus est in
hac parte magna uti prudentis: sed vinctio spiritus
sancti docet de omnibus.

¶ Suscepto igitur peccatore / si non decenter se ha-
bet in genuflectione ⁊ alijs exterioribus ad tale ac-
tum requisitis dum primum monere ipsum dulciter ac
instruere qualiter deo non homini consistetur: ⁊ ideo
debet reuerenter ac verecunde se habere cum omni
humilitate versa facie non ad confessoria vultum.
sed saliter quod ad latus confessionis genibus ambobus.

flexis faciem vertat ad reclinatorium ipsius: et ma-
xime in hoc adhibenda est cautela circa mulieres.
¶ Disposito ergo peccatore corporaliter doceat eum
(si nescit) facere sibi signum crucis: quod fieri debet hoc
modo. Primo manum dexteram ponat super fron-
tem et dicat. In nomine patris. Quia pater est prin-
cipium totius veritatis (ut dicit Augustinus.) Deinde
super umbilicum et dicat Et filij. Quia filius eternali-
ter procedens a patre descendit temporaliter in ventre
virginis. Deinde ponat manum ad scapulam sinis-
tram trahens illam ad dextram dicendo. Et spiri-
tussancti. Quia spiritussanctus procedit ut amor et est
itaque nexus patris et filij ab utroque procedens. Et nos
a sinistra. a tribulationibus huius mundi transire
speramus ad dexteram eterne felicitatis. Deinde
elevata manu dicat. Amen. i. fiat. Post hoc autem
faciat quod peccator confiteatur in generali peccata
sua dicendo. Confiteor prout dicitur in missa. Quod si
ignarus est faciat secum dicere confessor vulgari ser-
mone hoc modo. Confiteor deo omnipotenti et glorio-
se virgini marie matri dei: et omnibus sanctis et vobis
pater: quia ego infelix peccator peccavi male cogi-
tando/male loquendo et male operando: et in mul-
ta omissione: et de omnibus peccatis meis dico. Mea
culpa: et precor deum quod mihi ignoscat: et te pater: ut
me digneris audire: et mihi des absolutionem et pes-
nitentiam.

¶ Post hec si non cognoscit conditionem eius in-
terroget eum de statu suo. Puta si est coniugatus:
vel coniugata: cuius sit exercitij vel artis: si habet
filios an non et cetera ex quibus possit cum pervenire

interrogare. Non enim sunt omnia ab omnibus interroganda: et maxime adhibenda est cautela circa iuueniles circa simplices pueros ne doceamus eos ea que nesciunt. **I**tem interrogandum est quantum temporis est ex quo non est confessus. Quia unusquisque tenetur saltem semel in anno (cum ad annos discretionis pervenerit) confiteri: et communionem accipere. Quod si non fecerit mortaliter peccavit. Et totiens quotiens poposuit non facere deliberato animo: etiam mortaliter peccavit. Annos autem discretionis maxime quo ad communionem incipimus. **S**ecundum sanctum Thomam a decimo vel undecimo anno: et plurimum secundum quod malitia supplet etatem. Cum enim sciunt discernere inter sacramentum altaris et panem quo quotidie vescimur et ostendunt ad ipsum aliqua signa devotionis. Signum est eos ad annos discretionis homini pervenisse. Et in hoc standum erit iudicio eorum qui habent curam anime eius. Pueri tamen vel puellae qui post annos discretionis non fuerunt de hoc instructi non sunt facile condemnandi de peccato mortali: quis sint acriter reprehendendi.

Interrogandum est etiam peccator: si in ultima professione malitiose tacuit aliquod peccatum mortale vel quod credidit esse mortale: quia peccavit mortaliter. Et si alio modo sacramentum penitentiae. Cum absolutio facta sit propter eius malitiam super indebita materia et indisposita: et ideo tenetur iterare professionem illam: et omnes precedentes confessiones: quia in illis quas hoc modo fecit: non fuit vere sacramentum penitentiae.

Interrogandus est etiam si fecit penitentiam a sacerdote impositam pro peccatis mortalibus confessis.

Quia si non fecit eam ex dolo peccauit: et tenetur eam facere si habet eam in memoria. Quod si non habet eam in memoria tenetur iterare confessionem secundum opinionem magis communem. Quia sacramentum penitentie sine satisfactione non habet ultimam suam perfectionem: eo quod una pars deficit ei. Confessor tamen non posset eam commutare si haberet eam in memoria dummodo non fuisset data a suo superiore: puta ab episcopo propter peccata et casus. a quibus ipse vel alius inferior non posset absolueret.

Interrogandus est etiam peccator si est excommunicatus aliqua excommunicatione maiori vel minori.

Quia si sic debet prius absolui ab eis quod a peccatis: eo quod excommunicatus non est participans sacramentorum. Excommunicatio enim est exclusio a sacramentis communionis fidelium. Et hoc tene licet quidam ignorant contrarium dicant / nescientes distinguere inter penitentiam que est virtus / quam quilibet excommunicatus potest habere: et penitentiam: que est sacramentum: quam nullus excommunicatus potest suscipere. Si autem non potest eum ab excommunicatione absolueret: mittat ad superiorem qui possit ipsum absolueret / antequam audiat vel absoluat a peccatis / vel a superiore habeat licentiam absolueret ei et eum prius absoluat.

Excommunicationes autem sublungemus in breuitate: quas tamen debent confessores in fonte videre propter dubia que sepe mouentur in tali materia. Non autem oportet quemlibet interrogare de omnibus sed iuxta conditionem cuiuslibet oportet in interrogationes formare.

Excommunicationes papales: que sunt
in corpore iuris.

Si quis suadente diabolo enoumiter per
cussit clericum vel religiosum seu rell
giosam etiā nouitiū vel cōuersū. xviij. q.
liij. Si quis suadente. Notandū est au
tem cum dicit suadente diabolo. Si quis percuteret
clericum ex ioco: vel dū percutitur ab eo ipse subito
sine deliberatiōe percuteret / vel causa correctionis
preslatus percutit subditū suum: vel magister disci
pulum / vel pater filiū. Item cū quis aliter se defen
dere non potest: vel cū quis inuenit clericū turpiter
operantē cū matre vel sorore v^l filia. vel cū percutit
eū qui perdidit priuilegiū clericale: q^z nō proprie isti
percutiunt suadente diabolo. Et breuiter in his no
ta: q^z qui pōt facere sibi conscientia q^z non peccauit
mortalit^r: pōt etiā sibi facere psciētia q^z non sit excōis
cat^z: quia excōicatio rite lata nō fertur nisi p mor
tali t^r grauiorē sit grauiissima penarū: eo q^z totaliter
separet hominē a corpore chisti t^r ecclesie.

Si quis a delegato pape fuit excōmunicat^z post
annū a sentētia diffinitiuā: non pōt absolui nisi a pa
pa extra de eff. dele. querenti iuncta glosa.

Excommunicationes ex generali snia suoz dieccsanorū
habentes lras aplicas falsas / nisi intra. xx. dies
postq^z cognouerint se hēre lras falsas / illas destru
erint aut illas resignauerit: nō possūt absolui post
lapsū. xx. dies nisi a sede aplica. e^z de cri. fal. j. ca.
Dura. **C**lerici q^z participāt in diuinis / scēnter
t^r sponte cum excōicato a papa sententialiter vel iur
dicialiter. e^z de sen. excōmū. significauit. Hoc est ve

rum secundū aliquos aliqui tamen sentiunt p̄trari
nisi serua ergo tutiorem partem

Incendiarij ⁊ fractores ecclesiarū vel monaste-
riorum ⁊ plorū locorū sunt excommunicati excom-
municatione episcopali ipso iure. Sed postq̄ sunt
venificati sunt excommunicati excommunicati dē pa-
pali. Incendiarij vero aliorū locorū / si excommuni-
cantur ⁊ fuerint denuntiati: talis excommunicatio
est papalis: eo. t. ca. tuamos: ⁊ ca. conq̄sti.

Insecutores cardinaliū ⁊ fauentes Et similiter do-
mini sp̄ales / non facientes obseruare intra menses
hanc constitutionē contra insecutores cardinaliū:
predictos. Extra de pe. c. feli. lib. vi.

Qui sine licentia sedis apostolice ingerit se ele-
ctioni senatorum vrbis Rome: vel se p̄ senatore ge-
rit ⁊ cetera. extra de ele. fund.

Quantes licentiam offendendi vel gratandi eos:
qui sentētiās excommunicationis. vel interdicti tute-
runt ⁊ quēcūq; nisi licentiā ipsam re integra reuo-
cauerint: vel si ad bonorū captionē occasione ipsius
licētie sit p̄cessū: nisi bona ipsa fuerit intra octo die-
rum spaciū restituta / aut satisfactio p̄ ipsis impēsa
sunt excommunicati: que quidē inia vsq; ad duos menses
est ep̄alis: exinde x̄o papalis eo. ti. c. q̄cūq; lib. vi.

Inquistores qui contra conscientiam cōmiserūt
procedere contra aliquē hereticum: vel iniuste ali-
cui crimē herēsis imposuerint ⁊ vexauerint. in. cle.
multorum de hereti.

Omnes religiosi: qui sine licentia presbyteri pa-
rochialis ministrāt sacramēta. s. extremam vinctio-
nē vel eucharistiā laycis: aut solēnt matrīmo-

nia aut absoluit excommunicatos a iure vel synoda-
libus: aut a culpa et a pena in cle. Religio. de puil.

In iuriose retinentes: capiētes: aut bāniētes epi-
scopos et qui consiliū vel fauorem dederint: vel ratū
habuerint: in cle. de pen.

Religiosi et clerici seculares q̄ inducūt ad iuran-
dum vel vouendū vel alias p̄mittendū aliquem de
eligendo sepulturā ad ecclesias eorū: vel qui iā ele-
ctam nō mutet. in cle. cupientes de pe.

Domini t̄pales etia: si sint episcopi: qui cogunt
tēpore interdicti in locis suis celebrari diuina et om-
nes qui vocāt interdictos et excommunicatos ad aus-
diendū ea: vel prohibent ne de ecclesia egrediantur
Et ipsi interdicti et excommunicati moniti nominatim: vt
exeat: si nolunt exire. in cle. grauis. de sen. excō.

Excommunicatiōes que sunt in processu annuali.

Excommunicantur oēs heretici et scisma-
tici et fautores et adherentes et qui com-
mercium cū eis habent: et similiter illi q̄
vicleuistis hereticis deferūt arma: vel alia phibē-
ta: aut vinum et oleū: vestes granū et huiusmodi

Pirate et latrunculi marini et dantes fauorē.

Qui in terris suis noua pedagā imponunt: vel
prohibita exigunt. Et qui imponunt collectas vel
onera ecclesiasticis personis: et qui exigūt tam rea-
lia q̄ personalia.

Falsarii litterarum apostolicarū vel vicecancel-
larij seu gerentium vices eorum

Nota q̄ hec de iure est episcopalis: vt ex de cri.
fal. c. ad falsarios: est aut episcopalis ex hoc p̄cessu.

Qui equos / arma / ferrum / lignamina / & alia prohibita deferunt / Saracenis / turcis / & alijs infidelibus.

Verberantes vel capientes seu spoliates eos qui ad sedem apostolicam vadunt / vel ab ea recedunt / vel eo tpe quo quomorantur in curia

Impedientes et invadentes eos qui victualia & alia necessaria ad usum Romane curie deferunt

Qui verberant vel capiunt seu bonis spoliant eos qui causas suas persequuntur in curia vel aduocatos seu procuratores eorum propter huiusmodi prosecutionem causarum.

Qui prohibent seu statuunt ne pareatur litteris et mandatis apostolicis / seu legatorum & nuntiorum & iudicum delegatorum domini pape et fauentes.

Qui se ab ecclesia romana subtrahunt & fauētes

Qui usurpant sibi iurisdictionem seu fructus ad ecclesiasticas personas pertinentes & dantes consilium auxilium & fauorem.

Omnes dominium seu superioritatem habentes quacunque etiam ecclesiastica dignitate prefulgantes qui prohibent quoquo modo: ne aliquis de vacante quempiam ex dominium eorum existentem / vel impediunt directe seu indirecte ne puiffiones beneficiorum / seu dignitatum sibi auctoritate apostolica factas prosequatur. Et oēs consulentes vel non obuiantes cum possunt &c.

Verberantes vel capientes seu depredantes: rompetas accedentes / morantes & recedentes. Et mandantes auxilium vel fauorem / hostiliter discurrētes in terras ecclesiarum & fautores

Cui absoluntur a predictis casibus: nisi in articulo mortis. In quo etiam oportet quod excommunicati prestent fidem de satisfactione: vel sufficientem cautionem sub excommunicati. **E**t nota quod a penis et censuris positus in hoc processu nulla persona eximitur: nec episcopi nec patriarche: nec quicquid aliud quacumque fulgeat dignitate ecclesiastica vel seculari. **E**t nota quod processus annuales inveniuntur differentes: et quidam plures: quidam vero pauciores casus continent. Et id oportet semper habere apud se illum: qui a papaviuente emanauit. Ego autem hic posui casus: quos inueni in processu Innocentij octauj.

Excommunicationes papales que sunt in extravagantibus.

Sextus quartus in quadam extrauagante que incipit. Et si dominici gregis: excommunicat omnes qui absolunt aliquem a predictis excommunicationibus: qui sunt in processu annuali pretertextu cuiuscumque privilegij: nisi faciat de hoc processu mentionem expressam. Et similes eos qui dispensant in votis in bullis contra exceptis vel in suspensione et irregularitate.

Facientes pactum vel promissionem vel recipientes aliquid pro aliqua gratia vel iustitia obtinenda in curia ultra taxas curie. Item qui hoc sciuerit non reuelauerit summo pontifici intra spatium trium dierum: vel alicui qui fideliter hoc ei manifestet. Preterea viuentes homines gratis vel iusticijs. Nec possunt absolui nisi integraliter id quod preceperunt erogent pauperibus. Per extrauagantem Bonifacij. viij. Et sunt viuentes talibus. Quidam dicunt hanc fuisse.

se reuocatam. Quidā vero dicunt esse durare. Quod
ergo verius sit incertum est tñ in curia nō seruatur.

Exenterantes et in frustra incidentes corpus mor-
tui. Et in aqua coquētes / vt ossa separēt a carnibus
Quatenus ad alium locū corpus sepeliendum des-
feratur. **22. Bonifacius. viij.**

Emendatores litterarū apostolicarū / vt dicit ho-
stiensis / p sententiam latam in curia romana

Euntes ad sepulchrū sine licentia summi pontifi-
cis etiā causa implendi votū hoc reperitur in libro
penitentiario. **Sūmi penitētiarij**

Martinus quītus excomunicat mendicātes ad
ordines non mendicantiū transeuntes pretextu cu-
iusuis licentie apostolice generalis. Et ipsos etiā
recipientes. **Exciipiunt Carthusienses**

Omnes symoniacos in ordine vel beneficio.

Pau. et Sixtus

Qui libellos famosos: vel rhythmos faciūt con-
tra ordinem p̄dicatoꝝ et minorum: **Alexander q̄r-
tus** Similiter **Dicētes** vel defensantes / q̄ nō sunt
in statu perfectionis vel q̄ non l̄eis de elemosynis
vivere aut q̄ non possunt predicare / et confessiones
audire. Et similiter eos q̄ faciunt violētiā dānabi-
lem in eoz locis. **Dēs** tales nō possunt absolui nisi
a **papa** vel a conseruatoribus victoꝝ ordinum

Item ingredientiē monasteria eozūdem monia-
lium preter q̄ in casibus concessis per earū regulas
vel statuta non possunt absolui nisi a **papa** vel a ma-
gistro generali ordinis victoꝝ ordinum

Recipientes aliquod tēporale vel vantes p in-
gressu monasterioꝝ. **Urbanus quintus** in extraua-

gānti que incipit ne vinea. Dñs aut archieps florentinus voluit se audisse a fide dignis q Martinus. v. dixit se nolle hanc extendi ad mulieres.

Casus a quibus epi absoluerē pñt de iure.

Principes et officiales: qui tertio admoniti ab episcopis vel ecclesiasticis prelatiis recusant eis facere iustitiam super eorū causis. xxiij. q. v. Administrantes.

Qui contumaciter asserunt Romanā ecclesiam non esse caput oīm ecclesiarū di. xix. Nulli fas. Tū tñ nota q magis hoc habet in glosa q in textu: qui talis est censendus hereticus. et ideo excommunicat⁹ excommunicatione papali per pcessum annualem.

Impugnātes litteras pape ante incoronationē eius in extrauaganti bñdicti. xi. episcopalis est

Percutientes clericos si non fuerit enormis iniuria. extra de sen. excō. peruenit. **N**ota autē q i aliquibus casibus vbi esset enormis iniuria potest epi absoluerē: vt cum quis hz legitimū impedimētum: quo non pōt Papam adire: vel alium habentem absoluedi auctoritatem. Item si sunt persone magne potentie Similiter mulieres: filij familias qui non sunt sui iuris. Et serui maxime si ex eorū absentia pater vel dominus dānum graue pateretur. Impuberes quodq possunt ab episcopis absolui: qz iniuria eorū non reputatur enormis ppter defectū etatis: vel etiam quia itineratio eorū esset periculo sa: oportet ergo diligenter tales casus examinare: de quibus diuise doctores scripserunt.

Exercentes regimen in nauibus infidelium. extra de iudeis. c. Ita quorundā ubi etiam excommunicā

I
tur qui deferunt arma vel lignamina sarasenis de q
bus dictū est in p̄cessu annuali.

Electus in papam a paucioribus q̄ a duobus p̄
tibus cardinalium si assentit electioni. Et similiter
oēs recipientes eum. extra de ele. Ricet.

Si qui inuitūtur ordinationibus vel alienationi
bus a scismaticis factis. extra de scismat. c. 1.

Qui se ingerit ad curam alicuius populi alteri
lingue ab eo. extra de offi. iudi. or. 1. 1. 1. Hoc autem
p̄pterea p̄hibetur: quia in aliquibus diocessib⁹ sūt
populi diuersarum linguarum ⁊ rituum: quibus ep̄s
tenetur p̄uidere viros idoneos secundum diuersita-
tem rituum ⁊ linguarum.

Si qui faciunt statuta ⁊ scribētes ea: ⁊ seruantes
⁊ iudicantes secundum ea contra libertatem eccle-
siasticam. Et iudicata in publicam formam redigen-
tes. extra de sen. exco. ca. Nouerit.

Laici recipientes in curia romana litteras de ma-
nu alicuius nisi ipsius domini pape vel officialium
ad hoc deputatorum vel per nuncium eas recipien-
tem de manibus eorum: quando est persona magne
auctoritatis. extra de cri. fal. Dura.

Magistri ⁊ scolares tractantes cum aliquo ciue
bononiensi de conductione hospitij in requisitis in-
quilinis: nisi tempus cōductionis fuerit elapsū.
extra de loca. ⁊ conduc. c. primo.

Si qui vsurpant de nouo custodiam vacantium ec-
clesiarum p̄iorum locorum: seu occupant eorum bona
Extra de elec. c. generali. vi. Et similiter clerici ⁊ mo-
nachi qui hoc fieri p̄curant.

Si qui ab ecclesiasticis personis exigunt pedagium

vel guldagium p personis vel rebus quas non cau-
sa negotiatiōis deferunt si sunt singulares persone
excoicate sunt. Si aut est ciuitas vel castrum inter-
dicte sunt: nec possunt absolui nisi exacta restitu-
rint: et de transgressione hmoi satisfecerint cōpeten-
ter. Similiter faciētes exactiones indebitas eccle-
siis vel clericis. Si postq̄ moniti fuerint nō cessant
Extra de immunitate eccle. c. Non minus et capi.
Extra de censibus Quāq̄ aduersus li. vi.

¶ Similiter etiam clerici predicta soluentes: vt p
infra de immunitate ecclesie clericis. li. vi. Nota ta-
men q̄ hoc capitulum fuit annullatum a Clemēte
quinto in cōcilio mennensi: vt patet in cle. Quoniā
de immu eccle. Et ideo clerici soluentes non sunt ex-
coicati: quis non debeant soluere nisi prius roma-
nus pontifex consulatur.

¶ Et nota q̄ quis de iure he excoicatiōes sint ep̄s
les: ex p̄cessu tñ annuali sunt papales

¶ Bi qui absolutionē ab aliqua excoicatione: suspi-
sione vel interdicto extorquēt per vim vel metum.
Extra. de his que. vi. vel me. cā. si. c. vnico. li. vi.

¶ Si qui per assassinos mandant interfici christia-
nos etiā si casus non fuerit sequutus: aut eos rece-
ptaauerint: vel defenderint: seu occultauerint. extra
de homi. pro. humani. li. vi.

¶ Qui concedunt recipias alias p̄tra personas eccle-
siasticas: specialiter: vel gñaliter: si sunt singulares
p̄sone sunt excoicate. Si nō vniuersitas est interdi-
cta. Et. de iniur. et dan. da. ca. vnico. lib. vi.

¶ Rectores seculares impediētes officium inquisi-
torum: vel diocesanoꝝ contra hereticos. Recnon

etiam quis ciēter in predictis dederint auxilium,
consilium vel fauorem sunt excoīcati. Quam exco-
municationem: si per annum omnino sustinuerint:
ex tunc velut heretici condemnentur. Extra de he-
re. vt inquisitionis. l. vi.

¶ Domini temporales interdicētes subditis suis
ne ecclesiasticis personis quicq; vendant vel ab eis
emant: seu alia obsequia prebeāt. Extra de immu.
eccle. ca. Eos. li. vi. Et quia talia presumunt esse in
derogationē ecclesiastice libertatis vt. d. textus vi-
det potius esse excoīcatio papalis q̄ ep̄alis

¶ Qui impediūt aliquē ne possit obtinere iustitiā
coram iudicibus ecclesiasticis vel ordinariis in cau-
sis que ad eos pertinent de iure vel de antiqua con-
suetudine: aqua non possunt absolui nisi satisfecerint
de iniuria ⁊ de damnis: ⁊ iudici ⁊ parti lese. Ex-
tra de immu eccle. ca. Qui. li. vi.

¶ Qui personas ecclesiasticas compellunt ad sum-
mittendū laicis vel alienandū bona immobilia seu
iura ecclesiarum: ⁊ layci ea illicite vsurpantes: si nō
desisterint postq̄ fuerint moniti. Extra de re. eccle.
non ali. c. hoc consultissimo li. vi. Restituendo etiā
que taliter vsurpauerint.

¶ Qui fingunt aliquē casum fraudulēter: per quē
iudex mittat ad aliquā mulierem p̄ testimonio ferē-
do. Extra de iudi. c. Mulieres. li. vi.

¶ Qui vocant ad virgēdas moniales in electioni-
bus: nisi abstineāt ab his p̄ q̄ posset i eis ouiri discor-
dia: vel nutrirī. ex. de elec. c. indemnitatibus. li. vi.

¶ Qui pcurant q̄ pseruatores dati se intromittāt
de aliis q̄ de manifestis iniurijs: ⁊ violentijs seu de

Alis: & de his que ad iudiciale inuaginē exigūt & non possunt absolui: nisi satisfacciant eis quos sic fastigauerint. Extra de offi. Dele. ca. si. li. vi.

Qui grauāt ecclesiasticas personas aliquo modo in se vel in cōsanguineis p eo: q noluerunt eligere eū p quo rogabantur. Extra de elec. Sciāt. li. vi.

Qui loquunt secrete: vel mittūt scripturam vel nuntium alicui cardinalium: quādo sunt reclusi occasione electionis pape. Extra de elec. Abi periculum. li. vi. In quo etiam capitulo excōcantur domini rectores vel officiales qui nō seruant huiusmodi cōstitutum capituli: vel circa ipsum fraudem committunt. Et si est ciuitas remanet interdicta & pontificis cali dignitate priuata.

Religiose psonae de claustris exeuntes ad audiendum leges vel physicā nisi intra duorum mēsu spatium ad claustrum redierint. Extra nece. vel mo. c. si.

Doctores & magistri: qui sciēter docēt leges vel physicā: aut in scholis suis ausi fuerint retinere religiofos qui temere dimiserunt habitū. Ex. Re cle. vel mo. vt periculosi li. vi. In quo etiam capitulo excōcant ipsi religiofi temere habitum dimittentes. seu accedentes ad queuis studia sine consensu prelati sui & maioris partis conuentus.

Rectores temporales: qui non faciunt vel nō fecerunt obseruari ea que statuunt cōtra insecutores Cardinalium. Extra de penis. c. Felicis. li. vi.

Domini seu rectores: aut ciuitates: seu alie singulares persone: tam ecclesiastice q̄ seculares infra dignitatē episcopalem cōducētes alienigenas & non oriundos de terris ipsorum: vel conductis do

mos locantes: vel in terris suis eos habitare pmit-
tentes ad hoc vt vsuram publice exercent: nisi infra
tres menses eos de terris suis in perpetuum expellant
vel etiam quocumque modo eis domos locantes sunt
excoicati: et ciuitates interdicte. Episcopi vero et ar-
chiepiscopi et patriarche sunt suspensi. Extra de vsu.
cap. i. li. vi.

Religiosi medicantes: qui domos ad habitandum
vel loca de nouo recipiunt: vel mutant vel alienant
vel de nouo aliquem ad professionem admittunt sen-
tentiam excommunicationis incurrunt. Extra de
reli. domi. capitulo vnico. vi. Non autem hoc ad
predicatores Vniuersales Carmelitas: aut heremitas
extenditur. Sed ad eos tantum qui post concilii syno-
dale instituerunt religionem. de qua habes in ca. si. co-
dem tit. in decretalibus.

Officiales qui faciunt statuta: vel qui scribunt vel
dictant: vel iudicant secundum ea: vel non deuen-
iunt intra tres menses si super hoc habet potestatem
quod quis compellat soluere vsuras: vel solutas non repe-
tere. In cle. de vsur. ca. Ex graui. In quo etiam capi-
tulo dicitur: quod qui pertinaciter affirmat vsuram non
esse peccatum: vel hereticus est puniendus.

Contrahentes matrimonia cum consanguineis vel af-
finibus: vel monialibus professis vel religiosis: et cum
clericis in sacris ordinibus constitutis: et ipsi clerici
et religiosi et moniales matrimonium contrahentes
In clem. vnica. de consanguinitate et affinitate.

Qui impediunt visitationes monialium. Si mo-
niti non desisterint. In cle. de statu mon. ca. ij.

Impediens sequestrationem: vel fructus seque-

stratos occupantes post vnam diffinitiuā sentētiā
apud sedē apostolicā promulgatā sup aliquo be-
neficio/etiam si nulla foret. In cle. vnica de scāstr.
CWeghine/ et religiosi/ fauentes eis. in cle. pu. de
reli. do. vt epō sint subiecte.

Qui sepeliunt corpora in cimiterijs/ tēpore iter
dicti in casibus nō concessis/ a iure vel excomunica-
tos/ nominatim/ vel interdicos/ vel vsurarios mans-
festos sciēter. in cle. eos. de sepulturis

Religiosi decimas ecclesijs debitas sibi approp-
quātes vel fraudantes ecclesias circa eas/ vlt eas sol-
ui non permittentes nisi requisiti destiterint infra
mēsem. Si non habēt administrationes sunt excōs-
cati. Si habēt suspensi. In cle. pu. de decimis

Monachi vel canonici regulares: qui non habēt
administrationes si ad curias principū sine licētia
suorū prelatorum se conferunt. vt dānum aliquod li-
ferant suis p̄latis aut monasterijs. in cle. ne in agro
de sta. monachorū. Abi etiā excomunicantur mona-
chi intra septa monasteriorū sine licētia abbatū suo-
rum arma tenentes

Inquisitores hereticorū pretertu officij pecuniā
extorquentes vel scienter bona ecclesiarū/ ob deli-
ctum clericorū fisco etiā ecclie applicantes: nec pos-
sunt absolui nisi satisfecerint. in cle. ij. de here.

Religiosi: qui non seruant interdictū: quod ser-
uat mater ecclesia. in cle. pu. de senten. excō. Et hec
pena extenditur ad eos: qui nō seruant cessationē
a diuini generalem/ seu interdicta indicta p̄ concilii
generalia.

Religiosi. Qui in sermonibus retrahunt popu-

Item a solutione decimarum: vel sibi contentibus non faciunt conscientiam scienter de decimis solvendis si fuerint requisiti: ab officio predicationis sunt suspensi donec faciant eis de hoc conscientiam cum commodum possint: Et interim si predicant sunt excommunicati in cle. cupientes. De penis. Ad reliqua monasteriorum vel ecclesiarum decimas percipientium hoc non extenditur.

Confratres minores / Qui tempore interdicti recipi
unt ad divina fratres vel sorores de tertio ordine,
in clc. cum ex eo. de sen. excō. Verū nunc hoc priuile
gium habēt speciale ꝯ hanc constitutionem

Clerici personatū habētes: ⁊ quicunq; p̄byteri
audientes leges: vel phyfici. ex. ne cle. vel mo. ca.
non magnopere. ⁊ ca. n.

CPostq̃ aliquis fuerit excommunicatus: qui cū eo
participat in crimine propter quod crimē ille esset
excommunicatus / incidit in eandē excommunicationē
c̃ de sen. excom. si concubine.

Absoluti ab excommunicatione propter articuli mortis: vel al: quod impedimentū: si non repressant se ōcitius possunt ad eū a quo debent absolui recidunt in eādē

TEt similiter. Qui absoluntur a sede apostolica: vel legatis vel iniungitur eis q̄ se representēt ordina-
rijs vel alijs penitētia suscepturi/vel passis iniuri
am: vel eis quib⁹ sunt obligati: si hoc nō faciunt res-
cidunt in eādē. c. x. de sen. exco. eos. lib. vi.

¶ Quia autem quilibet diocesis h3 proprias syno-
dales cōstitutiones / h3 confessor habere illas apud
se; que sunt vtiles ad regimen cōsciētie ⁊ prefertim

excommunicationes. Quas quidem hic non ponimus. Quia in diuersis locis diuersimode variatur. Et episcopi non eodē modo reseruant sibi casus. Et ideo melius est intelligere ab eis: q̄s sibi casus reseruant. **D**e excommunicatione minorū.

Postq̄ igitur tractauimus de excommunicatione maiorū: nunc aliquid dicēdū est de minorū. A qua potest quilibet sacerdos absoluerē. Cuius effectus est excludere a participatione sacramentorū: non autem a participatione diuinorū.

Cande excommunicatus minorū licite potest audire missam & ecclesiā officiare: vñ tamen nullū sacramentū percipiat: nec matrimoniū nec aliud: nisi prius sit absolut⁹. Aliter peccaret mortaliter: nec tamen incurreret in irregularitatē.

Incurritur autē in hanc excommunicationē. Primo propter participationē cum excommunicatis maioribus: dummodo participet cū eis in alijs / q̄ in crimine / videlicet q̄ participet in his / que continentur in versu infrascripto.

Cōs. orare. vale. Communio. mensa negatur.

Quia non vñ loquitur cum eo / nec orare: nec cū salutare: ne in actibus hūane cōuersationis aliquam cōmunione habere cū eo: nec comedere cū eodē.

Non tamē semp peccat mortaliter ille q̄ sic participat cum talibus excommunicatis. Quia hoc esset nimis durum pro parua videlicet re obligare homines ad peccatū mortale vt dicit. S. Thomas. l. iij. sen. dist. xviij. q. ij. ar. iij. nisi participet cū illo in cō-

b iij

temptum ecclesiastice discipline / vel contra prohibi-
tionem peremptoriam superioris

Exciipiuntur tamen quidā casus. In quibus par-
ticipantes cum eis non incurrerent in hanc excom-
municationem minorem. Qui casus in hoc versu infra
scripto comprehenduntur

Catile / **L**ex: Humile. Res ignorata / **N**ecessē

Primo videlicet. Quando quis hoc facit vt pro-
cure vtilitatem anime ipsius excoīcati / vel etiā vti-
litatē propriam vt puta / cū petit quis ab excoīmu-
nicato id / quod ei excoīmunicatus dare tenetur ⁊ v3
Aliter excoīmunicatus de sua excoīmunicatione cō-
modum et vtilitate3 reportaret / vel etiā cum petit
ab eo consiliū pro remedio anime sue : qñ scilicet.
non potest habere recursū ad aliquem alium.

Secūdo excuset. **L**ex scilicet Matrimonij ex pte
mulieris / que potest cōmunicare viro excoīmunica-
to: cū sit ei subiecta. vir tamen non excusatur parti-
cipando cū vxore excoīmunicata: quia pōt eam cor-
rigere cogendo ipsam / nisi in redditione debiti.

Tertio excusat humilitas subiectionis vel serui-
tutis. Unde filij / q̄ sunt in patria potestate vel etiā
emācipati si sunt cōmensales patris ⁊ ab eo recipi-
unt victualia vel necessaria excusantur / alias nō. et
serui ⁊ rustici / ⁊ alie subiecte p̄sone similiter excusā-
tur si participant cū suis dominis excoīmunicatis.
Alioquin si tales persone non excusarentur seque-
rentur infinita incōueniētia: ⁊ damna innocentib3.
Non tñ superiores excusantur si participant cum
inferioribus: nisi forte participēt in eis rebus q̄ te-
nent puidere illis Maxime si illos nō stetit: quin

eos corrigeret: et pro eis quereretur absolutio.

¶ Quarto excusantur ignorantes: non ignorantia iuris crassa. Sed ignorantia facti. cum scilicet eis non constet illud esse excommunicatum / cum quo participat.

¶ Quinto excusat necessitas. Quia quilibet in necessitate constitutus potest ab excommunicatis elemosynam recipere: et econverso etiam excommunicatis in necessitate constitutis elemosynam erogare quilibet potest: nec etiam est expectanda ultima necessitas et extrema. Unde si excommunicatus petat hospitium: non tenetur quis expectare quod ab omnibus sit repulsus.

¶ Excommunicationem minorem etiam quis incurrit per sacrilegio. xvij. q. iiij. Minor.

¶ Similiter per notoriam fornicationem precipue clerici. c. de cohabit. cle. vestra.

¶ Item cum quis recipit ecclesiam de manu laici xvi. q. vij. Siquis deinceps Difficile tamen est hoc elicere ex textu.

¶ Notandum est tamen ex constitutione Martini. quinti in consilio constantiensi quod nullus incurrit excommunicationem minorem ex participatione cum excommunicatis quacumque excommunicatione maiori: nullusque tenetur vitare eos etiam in divinis: nisi fuerint publicati et denunciati specialiter et nominatim excepto si quis ita notorie percussisset clericum: quod non posset aliquid tergiuersatione celari: nec aliquo modo excusari.

Quilibet enim tenetur in hoc casu huiusmodi percussorem deuitare: etiam si non fuerit publice denunciatus.

Atque hec de excommunicatione dicta sufficiant.

¶ Quia vero aliqui non seruantes interdictum incidunt in excommunicationem: et sepe propter contemptum excommunicatio

num sunt interdicta: et inde sequitur suspensiones:
et irregularitates: de huiusmodi censuris aliquid de
cenda est. Quod tñ breuissime faciemus / ne pra
tentionē nostram in hoc opere scribe videamur. suf
ficere enim putamus mentem cōfessōis excitare: ne
per crassam ignorantia: vel per inconsiderationem talia
pertransfeat Sed vt per hec que scribemus / ceperit
dubitare subsistat / et ad doctores: q̄ huiusmōi diffise
pertrāctant se conferat et solutiones inueniat. Pri
mum ergo dicemus de interdicto deinde de suspens
sione. Postremo de irregularitate.

De interdicto.

Interdictum est separatio a certis sacra
mentis: et oibus diuinis officiis / et eccle
siastica sepultura. Et quidam fertur a iu
re: quandoq; ab homine.

¶ Iure interdicti collegiū cardinaliū vel vniuersi
tatis: q̄ cogit ecclesias vel ecclesiasticas psonas sola
nere guidagia: vñ pedagia vel gabellas pro rebus
pprijs **¶** Itē vniuersitas / q̄ domos locauerit vel
eductas habere pmiserit alienigenis vsuariis i ter
ra sua ad exercendum fenus Et que re p̄salias cōs
tra personas ecclesiasticas concedit. Et que nō ser
uauerit ea ad que tenetur per decretalem. vbi per
iculum. de elec. li. vi. Quando in ea electio Ro
mani pontificis est celebrāda. Et que consentit oc
cidentibus / vel percutientibus Cardinalem sancte
Romane ecclesie: vel si intra mensem non punit
delinquentes si potest. Et que episcopum propius
temere percusserit vel ceperit: vel bannierit vel in
his fauorem dederit: vel qd defensauerit.

Est etiam aliquod interdictum speciale ut cum inter-
dicitur ecclesia propter iniuriosum sanguinem ibi ef-
fusus et propter effusionem humani seminis studio-
se procuratum. Et quando propter discordiam pa-
tronum episcopus claudit ostia et precipit ut nul-
lus in ea celebret. Et quando symoniace / vel prin-
cipali pro questu / vel sine licentia episcopi. vel
sine reliquis in loco deserte fuit consecrata. In hoc
tamen speciali ecclesie interdicto celebrantes / in ea
non efficiuntur irregulares.

De suspensione.

Suspensio est censura ecclesiastica qua in-
terdicitur aliquod officium vel exercitium
competens persone ecclesiastice / aliquan-
do a iure aliquando a iudice prolata.

Nature ergo suspenduntur Symoniaci in ordine vel
beneficio. Notorii fornicatores

Episcopus: qui ordinat alienum clericum: sine licen-
tia sui superioris scienter seu affectata ignorantia.

Qui confert tonsuram clericalem: infanti. vel il-
literato vel coniugato.

Episcopi et superiores eis id est Archiepiscopi et
Patriarche locantes aliquam domum usurariis alie-
nigenis vel permittentes huiusmodi habitare in terris
suis ad fenus exercendum

Proferentes sententiam excommunicationis suspensio-
nis vel interdicti: sine debitis circumstantiis. id est
non premissa admonitione non adhibitis testibus
et inscriptis. &c. **A**ltramontani ordinati ab epis-
copis italicis: sine licentia episcopi unde sunt ovandi
vel in cuius diocesi sunt beneficiati

¶ Qui ordinantur a non suo episcopo sine licentia ipsius nisi sub sperati habitationis.

¶ Archiepiscopus qui confirmat electionem consecrans electum / non cognito utrum per aliquam praesultatem sit ab appellatione recessum: que erat interposita ad Papam.

¶ Quicunque & collegio vacantibus ecclesiis collegiatis quibuscumque / occupant aliquid de bonis illarum.

¶ Episcopi et superiores et etiam inferiores eis / qui visitantes recipiunt munera: aut visitationis officio / non impenso procuraciones in pecunia vel victualibus.

¶ Qui recipiunt aliquem ex ordinibus sacris ab episcopo qui renuntiavit loco et dignitati.

¶ Recipientes aliquem ordinem sacrum extra statuta tempora ordinationum.

¶ Promoti per saltum qui recipiunt eadem die minores ordines cum subdiaconatu / et duos ordines sacros.

¶ Contrahentes matrimonium per verba de presenti et ante carnis copulam facientes se ad sacros ordines ordinari. Per hoc enim non dissolvitur matrimonium.

¶ Ordinati ab heretico / vel scismatico: vel excommunicato. vel deposito.

¶ Apostate religionum in apostasia insipientes ordines.

¶ Celebrantes / seu participant in divinis scienter cum excommunicatis publice et interdictis.

¶ Clerici qui scienter eligunt indignum ad episcopatum.

¶ Eligentes si intra octo dies ipsam electionem electis distulerint presentare.

¶ Iudices ecclesiastici / qui contra iusticiam et gravamen alterius partis in iudicio quicquam faciunt per gratiam vel per sortes,

Religiosi qui concedunt alicui ad vitam: vel ad certum tempus: lucra: redditus: possessiones ad ministracionis, cui presunt.

Fratres predicatorum assumpti ad episcopatum vel alias prelaturas: si prius recipiunt munus consecrationis: quod resignet ordini libros et alia que habet.

Fratres predicatorum perturbantes officium inquisitionis exercitatum per fratres minores: et similiter minores si perturbant in hoc predicatorum.

Fratres predicatorum et minores recipientes alia que ad professionem ante annum probationis elapsam.

Religiosi qui de decimas non percipiunt: si scienter mittant facere conscientiam constitutis decimis soluendis si fuerint requisiti.

Conservatores si de alijs: quod de manifestis iniurijs et violentijs se intrinsecerint.

Religiosi gravantes: vel fraudantes: ecclesias circa decimas eis debitas: si requisiti non desistunt: vel de usurpatis emendam non fecerint.

Doctor vel magister qui doctorat aliquem: nisi prius exigit iuramentum a doctorando: quod non expendet pro suo doctoratu: ultra summam trium milium, tunc non sum argenteorum.

Qui pro alienis debitis ecclesiam suam gravat aut litteras: seu sigilla preedit: quibus possint ecclesie obligari.

Prelati non episcopi. qui ecclesias sibi commissas seu bona ipsarum subiciunt aut supponunt laicis absque consensu capituli: et sedis apostolice licentia.

Qui prohibiti audire leges vel physicam si audiunt eas.

Qui ordinantur a non suo episcopo sine licentia ipsius nisi sub sperati habitationis.

Archiepiscopus qui confirmat electionem consecrans electum non cognito utrum per aliquam praualtatem sit ab appellatione recessum: que erat interposita ad Papam.

Quicunque in collegio vacantibus ecclesiis collegiatis quibuscumque occupant aliquid de bonis illarum.

Episcopi et superiores et etiam inferiores eis qui visitantes recipiunt munera: aut visitationis officio non impenso procuraciones in pecunia vel victualibus.

Qui recipiunt aliquem ex ordinibus sacris ab episcopo quem renuntiavit loco et dignitati.

Recipientes aliquem ordinem sacrum extra statuta tempora ordinationum.

Promoti per saltum qui recipiunt eadem die minores ordines cum subdiaconatu vel duos ordines sacros.

Contrahentes matrimonium per verba de presenti et ante carnis copulam facientes se ad sacros ordines ordinari. Per hoc enim non dissolvitur matrimonium.

Ordinati ab heretico vel scismatico: vel excommunicato vel deposito.

Apostate religionum in apostasia insipientes ordines. **C**elebrantes seu participantes in divinis scienter cum excommunicatis publice et interdictis.

Clerici qui scienter eligunt indignum ad episcopatum.

Eligentes si intra octo dies ipsam electionem electis distulerint presentare.

Judices ecclesiastici qui contra iusticiam et gravamen alterius partis in iudicio quicquam faciunt per gratiam vel per sortem.

CReligiosi qui concedunt alicui ad vitam: vel ad certum tempus: lucra: redditus: possessiones administrationis: cui presunt.

CFratres predicatorum assumpti ad episcopatum vel alias prelaturas: si prius recipiunt munus prebendationis: quod resignet ordinem liberos et alia que habet

CFratres predicatorum perturbantes officium inquisitionis exercitatum per fratres minores: et similiter minores si perturbant in hoc predicatorum

CFratres predicatorum et minores recipientes alia que ad professionem ante annum probationis elapsam.

CReligiosi qui de decimas non percipiunt: si scilicet mittant facere conscientiam constitutis decimis soluendis si fuerint requisiti.

CConseruatores si de alijs: quod de manifestis iniurijs et violentijs se intromiserint.

CReligiosi grauantes: vel fraudantes: ecclesias circa decimas eis debitas: si requisiti non desistunt: vel de usurpatis emendam non fecerint.

CDoctor vel magister qui doctorat aliquem: nisi prius exigat iuramentum a doctorando: quod non expendet pro suo doctoratu: ultra summam trium milium: turonensium argenteorum.

CQui pro alienis debitis ecclesiam suam grauatur aut litteras: seu sigilla preedit: quibus possint ecclesie obligari.

CPrelati non episcopi: qui ecclesias sibi commissas seu bona ipsarum subiciunt aut supponunt laicis absque consensu capituli: et sedis apostolice licentia.

CQui prohibiti audire leges vel physicam si audiunt eas.

De irregularitate

I Regularitas est impedimētum canonici: quo quis prohibetur ad ecclesiasticos ordines promoueri: et in eisdem ministrare. Et contrahitur multis modis.

Aliquando ex indebita celebratione: vel executione ordinum: ut cum quis excommunicatus maior vel suspensus: vel in loco interdicto celebrat: vel cum quis exequitur actum alicuius ordinis sacri quē non habet solenniter.

Contrahitur etiam propter homicidium vel mutationem membrorum: siue hec opere: siue mandato: aut consilio: vel defensione: siue iuste siue iniuste perpetrēt. **B**igami quoque omnes irregulares sunt.

Dicitur autem bigamus: qui uxorem viduam vel corruptam duxit: et cognouit: vel propriam uxorem cognouit: postquam fuit ab altero cognita: vel duas habuit uxores et cognouit eas: etiam si alteram earum non poterat habere.

Similiter cum quis in sacris constitutus vel post professionem in regula contrahit cum corrupta.

Prohibetur autem bigamus promoueri (quia diuinitatem carnem suam: et coniunctio coniugalis facta per ipsum non potest significare coniunctionem christi et ecclesie qui est vnus sponsus immaculatus cum vna sponsa immaculata. **A**n irregularitas hec non tollitur per baptismum: sicut irregularitas homicidii quia baptismus non omnino soluit matrimonium. **N**am siambo coniuges conuertantur et baptizentur non possunt ab inuicem separari: et aliis matrimonialiter coniungi. **I**mmo si alter ipsorum baptizaretur altero in infidelitate permanente: sed volente fidei

cohabitare sine iuluria creatoris: et possit fidelis ab
eo discedere non tamen potest alteri coniungi: ut
infra dicemus. Item qui duxit uxorem vilem mulie-
rem: ut puta ancillam ioculatricem: vel aliquam ex
illis que publicis spectaculis mancipantur: repel-
litur ab ordine propter dignitatem clericatus. Ille-
gitimus quoque propter detestationem paterni sceleris
¶ **C**orpe vitiatum: quoniam in eo est inhabilitas ad officium
exequendum: vel talis deformitas que scandalum et
derisionem generaret: vel cum sponte et sine iusta cau-
sa quis est priuatus aliquo membro: etiam paruor
vel occulto: secus si iniuste vel vi fuerit priuatus.
¶ **H**ereticus post penitentiam: qui fecit peniten-
tiam solenne. ¶ **Q**ui distulit baptismum usque ad egri-
tudinem: quem tunc suscipit timore mortis. ¶ **Q**uibus
suscipit sacramentum in imprime characterem. ¶ **C**uriales
nisi sint absoluti a curia. ¶ **O**bligatus alteri ad
ratiociniam. ¶ **H**ermaphroditus propter monstruositatem.
¶ **S**eruus antequam consecutus fuerit: plenam libertatem.
¶ **C**rimine quoque non medio crepe: puta adulterium: falsum
testimonium: sacrilegium: perjurium: falsum testimo-
nium: et similia si est manifestum: per sententiam vel per
priam confessionem: vel per euidenciam facti: ita quod
infamiationi non sit locus: inducit irregularitatem.
¶ **I**nfames quoque tam de facto quam de iure repelluntur
a promotione dignitatum: et ordinum. ¶ **Q**uas autem
penas incurrunt irregulares in suis ordinibus mi-
nistrantes: breuitati studentes hic tradere non pos-
sumus. Confessoris autem officium erit: cum irregu-
larem huiusmodi inuenerit querere in doctoribus
a quibus hec diffuse tractantur

Interrogandus est etiam peccator si ultimum confessionem fecit cum proposito relinquendi peccata: et seruiendi deo: quia si non fecit eam cum hoc proposito: fuit fictus: et secundum veriozem et tutiozem opinionem tenetur iterare confessionem: quia nullum fuit sacramentum: ex quo non habuit penam et principalem partem que est contritio. Si tamen habuisset propositum deferendi peccata: et per confessionem satisfaciendi ecclesie: non tamen habuisset ita firmum sicut oportet neque habuisset veram contritionem credens se illam habere: et satis debitam diligentiam in confitendo fecisse: licet non sufficientem: cum talis non sit expresse fictus: sed sit saltem attritus: non tenetur iterare confessionem secundum sanctum Thomam alioquin sequerentur innumerabiles scrupuli. Quia nullus potest pro certo scire: an veram habuerit contritionem: nisi ex reuelatione. Sufficit ergo habere de hoc sufficientes coniecturas.

Querat etiam ab eo si confessus est sacerdoti qui non poterat eum absolvere: quia sic teneretur iterare confessionem.

Similiter si sacerdos: cui confessus est fuit ita ignarus quod nesciebat discernere inter lepram et lepram tenetur iterare confessionem: nisi forte penitens fuisset doctus in huiusmodi. Si enim non potuit ipsum absolvere: nullum fuit sacramentum. Nam in naturalibus forma indebite materie non unitur. Si autem tam sacerdos qui confitens fuit ignarus: presumitur quod sacramentum non habuit suam perfectionem cum ad ipsum requiratur denudatio omnium peccatorum: distincta et conueniens satisfactio peccatis.

Cultimo interrogandus est peccator: si venit cum proposito mutandivitam suam: et si dolet de peccatis commissis firmiter proponens in futurum cauere. Si enim in eo non appareant signa contritionis non est statim reijciendus: sed patienter audiendus: et hortandus ad veram contritionem: quia sub manus confessoris: ut dicit sanctus Thomas sepe homo de attrito fit contritus: Si tamen in fine confessionis appareant manifesta signa quod non esset contritus: ut puta Quando dolet quidem de preteritis tamen habet propositum reuertendi ad ea: vel si non habet expressum propositum reuertendi: tamen non vult vitare occasionem peccatorum mortalium cum possit. Vel quando nullam omnino examinationem fecit de peccatis suis: vel adeo paruum: quod nulla prorsus reputari possit: tunc non debet absolui: sed exhortari ut melius consulat anime sue. Si autem non appareant manifesta signa: quod talis non sit contritus eligat confessor in dubio benigniorem partem inducens tamen eum aliquam exhortationem quantum potest ad veram contritionem.

Postremo dicendum est ei: ut ipse per semetipsum indicat peccata sua: saltem aliqua: que memorie occurrunt: quia si noller confiteri: nisi ea de quibus interrogabitur: proponens animo etiam tacere aliquid mortale: si de eo a confessore non interrogabitur: non esset in bono statu: quia quantum est in se vult violare sacramentum penitentiae. Si vero libentius vellet interrogari: quod dicere per se ipsum cum proposito tamen dicendi omnia mortalia peccata: quando non interrogaretur: non est damnandus: sed ad

luuandus. Et dicendum est ei: q̄ semper dicat peccata cum debitis circumstantiis: et presertim cum circumstantia: quotiens: vt scilicet dicat. Quoties peccatum eiusdem speciei iterauit: saltem secundū grossam estimationem: quia in hoc hodie multi errāt. Non enim potest aliter medicus infirmū sanare nisi ei vulnera detegantur. Maius hō vulnus in anima facit peccatum centies repetitum: q̄ semel perpetratum et maiori vulnere debetur aliquanto fortior medicina.

Explicit liber primus.

Secundus tractatus de ordine quo examinandus est peccator.

Quoniam plenitudo legis est dilectio: vt dicit apostolus. Et dilectio ē duplex: scilicet dei et proximi: omnia precepta per duas tabulas distinguimus. Quarum prima continet precepta: que pertinet ad charitatem dei. Secunda autē ea que pertinet ad charitatem proximi. Quicumq̄ enim vult bene viuere in aliqua cōmunitate. Primo debet bene se habere erga principem illius communitatis. Deinde erga consubditos suos. Et hinc possum⁹ intelligere: quādo aliquod peccatum est mortale: et quādo est veniale ex genere suo.

Ad enim quod est contra charitatem dei: vel proximi est peccatum mortale. Nam charitas et mortale peccatum sunt contraria directe: Quia charitas deum respicit: tanq̄ finem vltimum. Peccatum hō mortale ab hoc fine auertit hominē: et facit vt finem constituat creaturam. Verbi gratia blasphemia est

ex genere suo peccatum mortale: quia contrariatur
charitati dei: et similiter inuidia: quia contrariatur
charitati proximi.

Veniale vero peccatum ex genere suo dicitur illud quod non est contra: sed preter charitatem: ut inanis gloria de aliquo actu virtutis: quando in ea non ponitur finis est ex genere suo veniale: quia non est directe contra dei nec contra proximi charitatem: sed preter. Sicut si quis per viam romam proficiscens diuerteret paululum a via recta: eundo per agrum: et tandem reverteretur ad viam. Est etiam veniale peccatum id quod ex suo genere est mortale: quando non habet suam perfectionem: quia videlicet non peruenit usque ad consummationem.

Item quod ex genere suo est veniale potest effici mortale per aliquam circumstantiam aggravantem in infinitum. Dicitur autem circumstantia aggravare in infinitum: quando est directe contra aliquod preceptum obligans ad peccatum mortale seu contra charitatem dei vel proximi. Et talis circumstantia dicitur trahere actum ad aliam speciem peccati et esse de necessitate confessionis: verbi gratia. Comedere aliquid plus quam sit corpori necessarium est peccatum veniale. Si autem hoc sit ad luxuriam nutriendam: iam peccatum illud aggravatur in infinitum quia meretur penam eternam: eo quod additur ei circumstantia: que est contra preceptum. Non mechaberis et trahit ipsum in aliam speciem quia iam est peccatum luxurie potius quam gula.

Quando ergo peccator constituitur suum peccatum: considera statim si est ex genere suo mortale: an veniale: per ea que dicta sunt. Si est veniale: con-

gita si habet aliquam circumstantiam aggrauatam
in infinitum: vel plures: quia omnes sunt de necessi-
tate confessionis. Si autem est mortale ex suo gene-
re: considera statim si habet suam perfectionem.
Quia sic omnino est mortale. Et tunc etiam cogita
si habet circumstantias trahentes ad aliam speciem
ut puta si furatus est aliquid sacri: ut puta calicem:
Quia sic non solum peccatum esset in specie furti: sed
etiam in specie sacrilegij. Similiter si actus est in
differens: quia scilicet potest esse bonus et malus: ut
puta ornare se decenter: potest esse bonum et malum.
Interrogandum est quo fine hoc fecit: et consideran-
de erunt circumstantie: quibus potest actus trahi ad
diuersa peccata. Maxime autem interrogandum
est in huiusmodi de fine: quia finis dat speciem acti-
bus moralibus. Per hec ergo poteris cognoscere
peccata: quando sunt mortalia: et quando sunt venia-
lia. Nam hac distinctio bene intellecta: et preceptis
dei et ecclesie bene cognitis et memoratis facile po-
teris inuenire: quando verbi gratia curiositas sit ve-
niale peccatum et quomodo mortale. Et hoc idem intel-
ligo de multis alijs: ut de choriceis: de iactantia: de co-
tentioe: de hypocrisi: et similibus que ex fine: et alijs
circumstantijs pesande sunt. ¶ Quia ergo deo sicut
et cuilibet regi seu principi: tria debemus: scilicet fide-
litatem: honorem et famulatum: Ideo prima tabula
principaliter continet tria precepta. Ad que possunt
reduci omnia alia precepta que ad charitatem dei p-
tinent. De peccatis ergo que sunt contra istam pri-
mam tabulam interrogandum est primo. Deinde
de his que pertinent ad secundam.

Cum ergo primum preceptū prime tabule perti-
neat ad fidelitatem dicente domino. Exo. xx. Ego sum
dominus deus tuus. Non habebis coram me deos alios
nos etc. Contra hoc preceptum tribus modis potest
homo peccare.

Primo per infidelitatem. id est per negationem fidei.

Secundo per infidelitatem eo quod non servat vota
promissa. **T**ertio per infidelitatem eo quod per sup-
biam non servat statuta a deo sibi determinata. Quia
initium superbie est apostatare a deo.

De istis ergo interrogandum est in primo precepto.

De primo precepto.

Argua primum preceptum notandum est quod
fides est habitus seu lumen intellectus
supernaturale: quo homo firmiter cre-
dit omnia et que in sacra scriptura canonica
manifestantur: et omnia que ecclesia sancta catholica
Romana determinavit ab omnibus indubitanter
esse credenda. Quam fidem omnes tenentur habere.
Quia sine fide impossibile est placere deo. Ut dicit
Apostolus Paulus

Primo ergo qui non credit sacre scripture vel illis
que sancta ecclesia determinavit: vel determinabit
esse credenda: vel aliquem articulum fidei: et sacrarum
scripturarum negaverit: vel dubitaverit: dubitationem
ipsi assentiendo: quia omnes tenentur ista credere: et
firmiter eis inherere.

Item qui disputat de fide. aut quaeratur cum in fi-
delibus cum expresso anime sue et proximi periculo:
quod prudentia confessoris iudicabit: peccat morta-
liter: quia agit contra charitatem non curans de suis

et proximi salute. Est etiam ab ecclesia prohibitum comedere: cum iudeis et bibere: ac se balneare in eodem balneo cum eis. et curari ab eorum medicis. et tunc videtur esse mortale: quando homo monitus non vult ab eo desistere: quia tunc apparet quod firmat animum contra preceptum ecclesie. Et propter eandem rationem peccat mortaliter quando non ignorans preceptum ipsum continet expresse: vel etiam interpretative dum scilicet non curat de eo. sed sequitur propriam voluntatem.

Votum.

Quia votum autem. Si bene intellexeris diffinitionem/erit tibi facile soluere omnes casus eius. Diffinitur autem sic: votum est promissio facta deo de meliori bono. Ubi nota quod ad promissionem requiritur deliberatio et propositum. Quibus non aduenientibus non potest dici promissio neque votum. Deliberatio autem est: Quando homo cogitat si vult vel expedit facere votum et tandem si vult facere votum cogitat quod votum debet facere. Postquam autem de uno voto cogitavit: si proponit se velle illud facere tunc est in secundo quod requiritur ad votum. id est in proposito nondum tamen est votum. Sed quando facta deliberatio et proposito promittit deo illud quod deliberavit et proposuit: tunc est votum/sive hoc voce exprimat siue non. Et ideo nota: que in angustiis sunt vel ex animi leuitate: si subito ex aliqua passione intellectum obnubilante: et ineliberate fiant non tenent. Secus si cum deliberatione etiam in brevissimo tempore adueniente facta essent/nam deliberatio cum sit actus mentis potest cum summe fieri dummodo re

tio sit libera. Et hic requiritur prudentia confessoris consideratis diligenter omnibus circumstantiis.

¶ Secundo nota / quod cum votum sit promissio: et nemo possit promittere quod non est in sua potestate si quis promissit non suum: non est obligatus nisi ille le consentiat: cuius est id. quod promittitur. Ideo vota religiosorum non tenent. Et hec est verior opinio quam si quis quidam dicant / quod possunt facere quedam vota orationis vel quedam que non impediunt obedientiam. Quia religiosus nec aliquod tempus nec seipsum habet in sua potestate / et nemo potest promittere quod non est suum. Ita tenet. **S. Thomas** Similiter nec vota seruorum / nec coniugum: nec filiorum familias valent: quando promittunt ea que non sunt sui iuris. Sed eorum in quorum potestate sunt ut cum promittunt facultates Patris vel Domini sui. secus si promittunt castitatem deo post annos pubertytatis. Oportet enim quantum spectat ad propositum semper considerare: si ille qui vouit promissit id quod est in sua potestate quia tunc voti tenet. alioquin nihil valet votum nisi consentiat dominus rei. Ideo si coniunx fecit votum castitatis: sine consensu viri: vel vir sine consensu uxoris non tenet. Quia ut dicit apostolus vir non habet potestatem corporis sui: sed mulier. Nec mulier habet potestatem corporis sui. sed vir.

¶ Tercio nota quod hec promissio potest fieri dupliciter scilicet cum conditione et simpliciter sine conditione. Ergo fiat cum conditione / si non adueniat ordinatio non obligat: quia conditionalis non ponit in esse. ;

et proximi salute. Est etiam ab ecclesia prohibitum comedere: cum iudeis et bibere: ac se balneare in eodem balneo cum eis. et curari ab eorum medicis. et tunc videtur esse mortale: quando homo monitus non vult ab eo desistere: quia tunc apparet quod firmat animum contra preceptum ecclesie. Et propter eandem rationem peccat mortaliter quando non ignorans preceptum ipsum continet expresse: vel etiam interpretative dum scilicet non curat de eo. sed sequitur propriam voluntatem.

¶ **Votum.**

Quia **Votum** autem. Si bene intellexeris definitionem/erit tibi facile solvere omnes casus eius. Diffinitur autem sic: votum est promissio facta deo de meliori bono. Abi nota quod ad promissionem requiritur deliberatio et propositum. Quibus non aduenientibus non potest dici promissio neque votum. Deliberatio autem est: Quando homo cogitat si vult vel expedit ei facere votum et tandem si vult facere votum cogitat quod votum debet facere. Postquam autem de uno voto cogitavit: si proponit se velle illud facere tunc est in secundo quod requiritur ad votum. id est in proposito nondum tamen est votum. Sed quando facta deliberatio et proposito promittit deo illud quod deliberavit et proposuit: tunc est votum/sive hoc voce exprimat siue non. Et ideo nota: que in angustiis sunt vel ex animi levitate: si subito ex aliqua passione intellectum obnubilante: et ineliberate fiant non tenent. Secus si cum deliberatione etiam in brevissimo tempore adueniente facta essent/nam deliberatio cum sit actus mentis potest citissime fieri dummodo ra-

no sit libera. Et hic requiritur prudentia confessoris si iuratis diligenter oibus circumstantiis.

¶ Secundo nota / q̄ cum votum sit promissio: nemo possit promittere quod non est in sua potestate si quis promisit non suum: non est obligatus nisi ille consentiat: cuius est id. quod promittitur. Ideo vota religiosorum non tenent. Et hec est verior opinio quā si quidam dicant / q̄ possunt facere quedam vota orationū vel quedam que non impediunt obedientiam. Quia religiosus nec aliquod tempus nec seipsum habet in sua potestate: / nemo potest promittere quod non est suum. Ita tenet. **S. Thomas** Similiter nec vota seruorum / nec coniugum: nec filiorum familias valent: quando promittunt ea que non sunt sui iuris. Sed eorum in quorum potestate sunt ut cum promittunt facultates Patris vel Domini sui. secus si promittunt castitatem deo post annos pubertytatis. Oportet enim quod spectat ad propositum semper considerare: si ille qui vouit promisit id quod est in sua potestate quia tunc votum tenet. alioquin nihil valet votum nisi consentiat dominus rei. Ideo si coniunx fecit votum castitatis: sine consensu viri: vel vir sine consensu uxoris non tenet. Quia ut dicit apostolus vir non habet potestatem corporis sui: sed mulier. Nec mulier habet potestatem corporis sui. sed vir.

¶ Tercio nota q̄ hec promissio potest fieri dupliciter scilicet cum conditione et simpliciter sine conditione. Ergo fiat cum conditione / si non adueniat conditio: non obligat: quia conditionalis non ponit in esse.

Si autem adueniat conditio obligat ex precepto
¶ Quarto nota q̄ cum votū sit actus latrie prope
ad deum soluz pertinet. Cum ergo sanctis sunt vo-
ta intelligitur facta deo: vt sancti oient pro ip̄is vo-
uentibus. Ideo omnis transgressio voti est peccatū
mortalē: quia si promissio facta hominib⁹ obligat/
multo magis p̄missio facta deo obligabit.

¶ Item nota q̄ cum dicis de bono. votum nō est cui⁹
sit de malo: ideo non obligat tale votū. / quinimo
peccat vouens. Unde qui facit votum p̄mittēdo fa-
cere aliquod peccatum mortale: mortaliter peccat.
Et similiter credo illū peccare mortaliter qui facit
votū peccandi venialiter. Quia p̄mittit id q̄ ma-
lum est / hoc autē est magnā irreuerentiā facere deo.
Qui autē facit votum non facere aliquod / spiritua-
le bonū ad q̄ alias nō tenet nō leuiter peccat sicut si
aliquis faceret votum non intrandi religionem aut
non acceptandi p̄laturam: vel non p̄dicandī. Et ra-
tio est. Quia firmat animum ad nō faciēdum illud
bonum ad q̄ fortasse spiritus sanctus ipsum indu-
cet vel etiam obligabit.

¶ Nota etiā quod cum dicitur de meliori bono per
melius bonū intelligitur illud bonū ad q̄ alias nō
obligatur Qui ergo fecit votū promittēdo seruare
aliqua p̄cepta ad que prius tenebatur: vt sunt p̄ce-
pta iuris diuini ⁊ naturalis: nullū fecit votū. Quia
votum est de meliori bono ad quod homo alias nō
tenetur. **¶** Nota vero stulta: vt de non peccināda
do caput feria sexta: vel sabbato vel de nō comeden-
do caput piscis: vel aliquod huiusmodi: poti⁹ sunt
irridēda q̄ seruanda. Quia bonum de quo est votū

debet cedere in honorem dei: vel saltem anime pro-
prie aut proximorum.

Item nota q̄ cum votum sit promissio facta deo
nullus homo potest dispensare: aut cōmutare vota
possunt tamē prelati ecclesie iudicare & declarare
votum ipsum quandoq; non tenere in aliquo casu
consideratis conditionibus persone & temporis &
aliorum que ad hoc requiruntur. Maxime autē de-
bet considerari intētio vouētis quia forte non intē-
debat se in quocunq; casu obligare: quod etiam si in-
tēdisset votum fuisse indiscretum. Et ideo in casu in
quo vouēs si cum prouidisset non se obligasset: pōt
facile declarare solutus: q̄ votum non teneat: & ipm
dispensare. Quando ergo iudicant prelati istis cōsi-
deratis votum non obligare: dicuntur tunc dispens-
sare. Unde dispensatio facta sine legitima causa: vlt
que est quia si pediretur maius bonū ex obligatiōe
voti: vel sequeretur aliq̄d malum / non est dispensa-
tio sed dissipatio: ideo sic dispensatus: sicut prius ita
& post remanet obligatus

Similiter cōmutatio debet fieri p̄ equalia consi-
derata tamē conditione persone & facultate: & alijs q̄
ad hoc requirunt: vt puta si quis habet votum pere-
grinationis: & commutari oportet debet ille talis
errogare pauperibus: vlt in aliquod pium opus ex-
pēdere tantū: q̄tum expēdisset secundū additionem
suam eundo stando & redeundo: & pro labore itene-
ris iniungēda sunt ei ieiunia & orationes.

Istis ergo sic notatis facile poteris soluere oēs
casus quos ponunt iura & doctores in libris suis.

Quia & ipsi huiusmodi fundamentis innituntur.

nota
dicitur

Incipit prima interrogatio de peccatis

De superbia.

Superbia est inordinatus appetitus excellentie. Inordinatus autem dicitur quis egreditur regulas a deo perfixas: ut puta quia homo non est contentus de statu suo inferiori: sed inordinate querit ascendere: vel vult in alto statu supra virtutem suam permanere: non curans de ordinationibus diuinis. Et est peccatum mortale ex natura sua. Potest tamen esse veniale secundum primos motus: sed si homo nullo modo curat de ordinationibus diuinis vel dedignatur subiacere eis vel nollet deum ipsum posse cohercere ut consequi posset excellentiam quam desiderat: et mortaliter et grauiter peccat. **H**abet autem superbia quattuor species videlicet.

Prima species est cum homo existimat id quod habet non se habere a deo: sed a seipso et a propria virtute. Et si hoc expresse existimat peccat mortaliter et est hereticus: Quidam tamen quibus dicant omnia se habere a deo: tamen vel nunquam vel raro hoc cogitant: et ita de propria virtute et propriis operibus inflantur: ac si non hec omnia recepissent a deo. Verum difficile est videre quoniam hec eorum superbia sit peccatum mortale signum tamen quod sit peccatum mortale est quando laudes hominum semper retorquent ad se ipsos: et nunquam vel rarissime referunt eas ad deum vel quando in se ipsis ita gloriuntur: ut nunquam reuocent animum ad deum.

Secunda species est: quando homo ea que habet credit quidem se habere a deo: sed ex propriis meritis

tie. Et in hoc multis subtiliter decipiuntur. Sed difficile est etiam videre hic quando sit mortale

Tertia species quando homo ita timet / vt existimet se habere quod non habet: vt cum existimat se doctum: vel sanctum: vel idoneum ad aliqua officia cum in omnibus decipiatur. Ex qua specie nascitur presumptio secundum quam poteris habere signa quoniam est peccatum mortale transgressio superbie huius specie: vt puta si quis existimaret se idoneus ad regendas animas: vel alius ignarus doctor: legum ad defendendas causas difficiles: vel medicus infirmus ad curandas infirmitates graues: sic de alijs officijs vbi imminet periculum aliquod: maxime autem periculum animarum quia sic appareret signum superbie: que est peccatum mortale maxime quoniam se ingerunt ad hec officia et opera. Tunc enim expresse videtur mortale.

Quarta species est cum quis appetit singulariter apparere despectis ceteris. Et ex hac nascitur inuidia. Ex qua poteris videre: quando hec species est peccatum mortale. Nam quando videbis quod homo ita appetit singularitatem: quod non vult aliquem superiorem: vel equalem et tristatur de excellentia aliorum: et querit obfuscare famam eorum: tunc signum est quod peccat mortaliter secundum hanc quartam speciem

In huiusmodi tamen iudicijs vbi non apparet expresse peccatum mortale: non facile est precipitanda sententia. Oportet enim confessorem committere multa deo qui solus est spirituum ponderator: et affectiones interiores ipse solus perfecte cognoscit.

De his que contrariantur secundo precepto.
Contra Secundū preceptū quod est de
honore diuino potest dupliciter fieri vel
indirecte scilicet per inanem gloriā per
quā sibi homo usurpat honorem quem
deberet ad deū referre: vel directe: et hoc dupliciter:
scilicet vel per facta: et hoc modo contrariatur ei sacris
legiū: vel per verba: et hoc quoque dupliciter: vno mo
do generaliter per quālibet dei vanam nomina
tionē. Alio modo specialiter contra aliqua specialia
attributa diuina. Et hoc tripliciter / nam contra po
tentiam que attribuitur patri est adiuratio: contra
sapientiam autem et veritatem que attribuitur filio
est periuriū. Contra bonitatē vero que attribuitur
spiritui sancto est blasphemia.

Interrogandus est ergo peccator: si assumpsit no
men dei in vanum generaliter: vt puta despiciendo
irridendo vel alio modo turpiter nominādo deum:
vel sanctos: vel sacram scripturā: vel diuina officia
et missas / q: sic peccauit mortālī. Quando autē nō
multum irreuerenter alias nominat deum: vel san
ctos seu sacram scripturā: et cetera sacramēta eccle
sie ex quadā leuitate / est veniale. Vbi ergo non ap
paret expressus cōtēptus. neq: magna irreuerētia
semplūdica esse veniale peccatum.

Secundo interrogandus est de blasphemia: que
est derogatio excellentis bonitatis dei: vt cum vide
licet tribuitur deo / quod ei non conuenit: vt cum dī
citur q: est iniustus: vel negatur ab eo quod ei con
uenit. Et verbigratis. cum negatum ipsum habere
prouidentiam de hominibus. Et est peccatū mortale

ex genere suo: quia est contra charitatem dei. Venerale autem esset ex surreptione: vt quando homo ne scit quid dicat: sed fugit verbum dei de ore ei⁹. Postest etiam blasphemari deus in corde tantum sine voce ⁊ hoc dupliciter. scilicet vel intellectu tantum vt cum quis credit deum non esse trinum: vel esse iniustum: vel aliquid huiusmodi. Unde omnes heretici blasphemant deum: vel affectu tantum: vt cum quis ex ira aut alia passione ita dicit in corde suo si cut damnatus: vel intellectu ⁊ affectu: vt cum quis habet falsas opiniones de bonitate diuina ⁊ ex impetu passionis deum blasphemat.

Interrogandus est etiam de blasphemia in spiritu sancto: vt puta si desperauit de misericordia dei: vel si nimis presumpsit: aut si inuidit vel voluit de multiplicatione gratie diuine ⁊ bonorum hominum vt licentius posset peccare: aut malitiose contradixit veritati: aut non penitere statuit de preteritis peccatis: aut firmat se obstinate: persequere in futuris.

Sex enim sunt blasphemie in spiritum sanctum videlicet desperatio: presumptio: Inuidia fratris: ne gratie: impugnatio veritatis: impenitentia ⁊ obstinatio: que omnia sunt mortalia peccata ex genere suo ⁊ grauissima: quando habent suam plenitudinem seu perfectionem. i. expressum consensum: quia sunt expressae contra charitatem dei ⁊ primi.

Tertio interrogandus est penitens de periurio vbi nota quod iuramentum est inuocatio diuini testimonij ad aliquid confirmandum vt tollatur controuersia. Et quis deus super omnis est excelsus non est vor

candus in testimonio p leui causa. Qui ergo leuiter iurant: semper peccant: non tamen semper mortaliter: quia deus est summa veritas: non est vocandus in testimonium falsitatis. Et ideo qui iurat mendacium quodcumque sit illud: siue paruum siue magni quocumque etiam iuramento siue dicat per fidem: siue dicat per crucem: vel alio modo quando aduertit se iurare falsum peccat mortaliter. Secus si ex inconsideratione iuraret. Debet etiam qui iurat aliquid futurum habere intentionem faciendi illud verum. Aliiter iurando se facturum quod non intendit facere peccat mortaliter. Et quicumque iurat: vel sub iuramento aliquid promittit: tenetur seruare iuxta posse suum quod promissit propter honorem dei. Qui fuit in testamento vocatus: nisi postea appareat: quod vergit in detrimentum salutis eterne.

Similiter quia deus est summe bonus: non debet vocari in testimonium alicuius rei illicite: et ideo qui iurat facere aliquid illicitum: etiam si sit peccatum veniale peccat mortaliter propter magnam irreuerentiam: quam facit bonitati dei.

Grauius etiam peccat: et forte mortaliter: qui iurat se non facturum aliquid bonum: quamuis ad illud non teneatur: sicut dictum est supra de voto: et ideo talia iuramenta non sunt seruanda. immo qui iurat se facturum aliquid illicitum statim est periturus et mortaliter peccat. Iuramentum enim debet associari a iudicio discretiois: et iustitie et veritate: sicut scriptum est Hieremie. iiii. cap. Et iurabis inquit viuit dominus in veritate: et in iudicio: et in iustitia. Et nota quod non potest dispensari in iuramento sine legitimo

ma causa: vt diximus etiam superius de voto. Et dispensatio pertinet ad episcopum secundum sanctum Thomam in. ii. q. lxxix. ar. ix. Quando est dubium an sit licitum an illicitum: proficius an nocium. Quando vero est licitum: apparet tamen esse impeditiuum alicuius magni boni: dispensatio pertinet ad papam: licet quidam dicant: quod etiam episcopi in hoc possunt dispensare.

Quarto interroga de adiuratione. Adiurare autem est aliquem ad aliquid obligare per reuerentiam nominis dei vel alicuius sancti.

Si quis ergo non subditum suum adiurando intendit obligare per reuerentiam nominis dei: ad aliquid sicut obligatur quis per iuramentum: puta quod scit illum tantam reuerentiam habere ad deum vel ad virginem mariam quod nullo modo adiuratus per nomina eorum non faceret quod postulatur: videlicet mortaliter peccare: cum usurpet sibi potestatem quam non habet. Secus si non intenderet ipsum obligare: sed per nomen domini rogare.

Quinto interroga de sacrilegio: quod est violatio rei sacre vel loci sacri: vel persone sacre: vt cum fursum committitur in ecclesia vel frangitur locus sacer vel percutitur persona sacra: et est mortale communiter. Posset autem esse veniale in rebus parui valoris vel in percussione leui: et similibus.

Sexto et ultimo interroga de inani gloria: que est inordinatus appetitus glorie humane que vanitas est: et est peccatum veniale ex genere suo: quia non est expresse contra charitatem: sed potius praeter eam. Potest tamen esse etiam mortale: vt si quis

gloriam de aliquo quereret quod esset contra hono-
rem dei: ut puta de aliquo peccato mortali: vel qñ
in eadē ultimus constitueret quis vel cōpferret deo
illud de quo gloriatur: vel etiam cum testimonium
hōm pferret testimonio dei. &c.

¶ De contrariantibus Tertio precepto.

Artium preceptū est partim morale
partim & ceremoniale. **¶** In q̄tū est
moale p̄cipit: ut exhibeatur debi-
tus cultus deo. **¶** Inquātū vero est
cerimoniale partim est negatiuum: ut cum p̄ci-
pit: q̄ in die festo non fiat opus seruille: partim est af-
firmatiuum ut cum p̄cipit q̄ in diebus festiuis au-
diatur missa: & q̄ deo exhibeatur cultus scdm deter-
minationē a deo factam: vel p̄metipm in sacramē-
tis: vel p̄ instructionē apostolorum: vel p̄ statutum
ecclēie vel consuetudinē eius.

¶ At ergo ordinare procedamus incipiendum est
ab his: que contra hoc preceptum sunt in q̄tū est
moale: in q̄tū enim est huiusmodi: p̄cipit p̄-
mo interiorem cultum per deuotionem: orationem
contemplationem: gratiar actionē: & diuinam lau-
dem: de quibus omnibus potest peccator interro-
gari sicut expedit.

¶ Nota ergo q̄ preceptum affirmatiuum nō obli-
gat ad semper. Et ideo q̄uis cuilibet p̄cipiatur: q̄
per predictos actus exhibeat cultum deo: nō tamē
alicui p̄cipitur q̄ semper id est singulis horis vel
momentis hoc faciat: unde non peccat semper homo
qui hoc non facit. i. non peccat semper homo cū non
orat: vel non contempletur: vel non laudet deum:

vel non ei gratias agit.

Difficile est autem cognoscere quando peccatur in horum omissione maxime mortaliter. Quamvis mortale esset peccatum quando quis firmaret animum ad omnino non exhibendum talē cultum interiorē deo iuxta suam possibilitatem vel quando cōtēneret ipsum: quia firmaret animum contra preceptum dei. **P**osset etiam tanta esse negligentia quod esset quidam contemptus interpretatiue et sic esset mortale. Sed cognoscere hoc est valde difficile: cōmunit̄ tamē est veniale. Quia autē predicti actus id est contemplatio et meditatio: laus dei et gratiarū actio: vel precedunt orationem vel sequuntur: sufficit seculares maxime rudes interrogare solum de oratione an scilicet faciant aliquam orationē: et eos arguere de negligentia. Clerici vero interrogandi sūt de horis canonicis quando sunt in sacris: vel cū habent beneficium vel dignitatem: et similiter religiosi professi: et religiose professe: quia dimittendo aliquā horam sciēter peccat mortaliter: nisi infirmitas: vel alia magna: et iusta causa seu necessitas impediat.

Novitijs etiā scdm opinionē quorundam videtur obligari ad officium cum comedant panē alienum: non tamē ita stricte sicut p̄fessi. De eis tamen non est precipitanda sententia: sed bene debent hortari ad dicendum totum officium.

Interrogandus est postea peccator de precepto in quantum est ceremoniale. Et primo interrogandus est de ieiunio: quod est quoddam preparatoriu et quedam dispositio ad diem festum deuote celebrandum. Et sit hoc modo: videlicet comedendo tantus

semel in die hora nona: nec ppter: nec illa die debent
comedere carnes vel lacticia: nec coua: nisi ubi fuerit
talis consuetudo: potest tamen homo pluries bibe
re: propter hoc introducta est consuetudo vt ves
peri ne vinum noceat modicum quid comedi possit
Quia illud nō sumitur per modum cibi: sed potius
per modum medicine. Quilibet ergo trāfacto ter
tio septennio tenetur ieiunare in diebus ab ecclesia
institutis: per preceptum ipsius vel per vniuersalē
consuetudinem. ¶ Et quotiēs his diebus quis non
legitime impeditus non ieiunat: vel disponit firmi
ter non ieiunare: totiens peccat mortaliter. Legiti
mum vero impedimentum est: vt cum quis est infir
mus: vel mulier pregnant vel lactans filium: si nō
posset ieiunare sine magno detrimēto plis: Non ei
intēdit ecclesia p ieiuniū impedire alia bona: vel de
trimenta magna corporibus aut rebus inferre. Bō
si quis est paup & laboret & nō potest simul ieiunare
& laborare: nec pōt diminuerē laborē ppter pauper
tatē non tenet ieiunare. Posset etiam quis aliquas
alia iusta causa a ieiunio excusari. Huiusmodi ergo
legitima impedimēta prudentia & scientia boni cō
fessous iudicabit.

¶ Secundo interrogandus est de operibus seruili
bus: vt si fecit opus seruile in die festo per pceptū
ecclesie: vel vniuersalē consuetudinē eius vel pce
ptum episcopi cum clero & populo: quia si est quid
notabile peccat mortaliter: nisi forte necessitas co
gat facere illud: vt cū quis ppter inundantiā aqua
rum colligit segetes: vel ppter magnam necessita
tem oporteret eum itinerare: vel ppter necessitatē

pauperum seu magnanimitate ecclesie vel reipus.
ita tamen q non potest diem festum preuenire: nec
opus post festum differre sine magno dispendio. Ad
em est de intentione ecclesie in talibus casibus que
obligare ad non laborandum: unde si etiam faciat
aliquis modicum quid non peccat mortaliter. **E**ti
tes autem ad mundanas consuetas: si emanant sibi ne
cessaria. imo etiam qui vendunt non condemnantur
de peccato mortali: ex quo prelati hoc sciunt et tolerant.
Bonum ita esset retrahere homines ab homini quida au
tem putant opus seruite quod est peccatum: inclu
di in hoc precepto secundum sensum litteralem. Et
ideo dicunt q circumstantia festi est de necessitate co
fessionis ita q homo tenetur confiteri si fecit tale
vel tale peccatum in die festo.

Sed mihi videtur q quis sit bonum semper confi
teri peccata cum hac circumstantia tamen non est de
necessitate confessionis: nec includitur in hoc precepto
nisi mortaliter. Stultum enim videtur prohibere peccata in
die festo cum semper sint prohibita. Prohibet ergo hoc
preceptum solum opera seruilia: non ea que sunt semper
prohibita: sed ea tantum que alias fieri possunt. Unde
in libro primo xx. ca. dicitur. Memento vt diem sabba
ti sanctifices. Sex diebus operaberis: et facies omnia
opera tua. Septima autem die sabbatum domini
dei tui est. Non facies omne opus in eo etc. Non enim
diceret sex diebus operaberis et facies omnia opera
tua si in illis operibus includeretur etiam peccata
maxime cum dicat omnia opera tua. Qui enim dicit
omnia nullum opus excludit. Quando ergo ab ali
quibus doctouibus exponitur hoc preceptum de ope

re peccati intelligendum est illam esse expositionem
moralem non litteralem.

Tertio interroga si non audiuit missam: vel non
fuit presens dum missa celebraretur in die festo de p
cepto: quia quilibet tenetur audire legitimo impe
dimento cessante. Et qui non audit eam peccat mor
taliter. Grauius etiam peccat: qui dimissis officiis
diuinis: et predicatione in die festo alijs vacat non ta
men iudicatur mortale. **T**eram non video quomo
do possimus excusare a mortali eos qui dimissis di
uinis officiis: et predicationibus totam diem expen
dunt in vanis lussibus: et alijs nugis unde se inuol
unt in multis peccatis.

Sunt igitur isti tales
acriter reprehendendi: et prohibendi ne talia faciant
maxime in ecclesiis: sicut faciunt mulieres que om
nes vanitates deferunt ad ecclesias. Et viri simili
ter omnia turpia deferunt in ecclesias: et ibi commi
tunt multa peccata mortalia. Et ideo si ab huiusmo
di nolunt desistere non sunt absoluedi: quia non sunt
vere contriti. **E**t quia cultus exterior: principali
ter consistit in administratione et visu sacramentorum
ideo de tali cultu sunt etiam interrogandi peccato
res: secundum tamen statum et conditionem vnius
cuiusque. Et primo de baptismo qui est primum sacra
mentum: et ianua aliorum.

De baptismo.

Baptismus enim est ablutio facta prescri
pta forma verborum vel secundum Augu
stinum. Est tinctio in aqua verbo vite
sanctificata. Aqua ergo vera: non rosa
cea: aut aliter stillata est materia baptismi. Forma

autem hec est. Ego baptizo te in nomine patris / et
filij / et spiritus sancti.

Interroga igitur sacerdotes: si recta intentione
secundum ritum ecclesie baptizauerit maxime quo
ad prolationem forme: et secundum modum et qualitatem
erroris iudicabis de mortali et veniali. Quia si reli-
quit sciēter aliquid quod est de essentia: ut puta. ali-
quod verbum forme: vel addidit aliquid quod muta-
bat sensum: vel taliter corrupte verba protulit: quod
non seruabant sensum / vel in aqua rosacea seu stil-
lata baptizauit peccauit mortaliter. Et qui sic fuit
baptizatus ab eo: est iterum rite rebaptizandus: quia
ille non fuit baptismus. Similiter si sciēter itera-
uit baptismum / etiam quando nutrit vel alius iam ba-
ptizauerat puerum timens de periculo peccauit mor-
taliter: quia fecit iniuriam sacramēto: et est deponen-
dus secundum canones. Si noluit baptizare nisi da-
to sibi pretio est Simoniacus: et peccat mortaliter.
Nec debet aliquis dare aliquod precium pro sacra-
mento baptismi: consuetudo tamen seruanda est cir-
ca que solent libere et gratis offerri. **S**i non contri-
tus de preteritis mortalibus. sed in proposito pecca-
ti mortalis qui baptizaret: maxime solēniter nisi in
casu necessitatis communiter tenetur quod peccat mor-
taliter / quia sanctum non sancte tractauit: et se sancti-
tatis ministrum sine sanctitate exhibuit. Et similiter
qui ab excommunicatis suscipit baptismum: vel a
schismaticis: et precisis ab ecclesia. Et quis omnis homo
mundi possit baptizare etiam si sit paganus: vel iu-
deus dummodo intendat facere: quod intendit ec-
clesia: tamen non nisi in necessitate: debet quod bapti-

zare: si non est presbyter qui hoc habeat officium/
nec aliquis debet baptizari: nec facere alteri bapti-
zare ab alio q̄ a tali presbytero. Aliiter qui facit cō-
trarium videtur peccare mortaliter vsurpando sibi
potestatem / quam non habet. non cogente necessi-
tate vel communicādo cum eo: qui talem sibi pote-
statem vsurpar. ⁊ bando et occasione peccandi. An
de mulier etiam in necessitate non debet baptizare
presente viro: nec laicus p̄sente clerico: nec minor
clericus presente maiori in ordine.

Interroga etiam viros: ⁊ mulieres: si fecerunt ri-
te baptizare filios suos vel si fecerunt rebaptizare:
quia si sic peccant mortaliter: ⁊ sunt excommunicādi.
Et mulieres si sine necessitate baptizauerūt pueros.
Et quando in necessitate baptizauerunt interroga
eas si seruauerunt formam vt scilicet immergendo
in aquam vel aspergēdo aquam si dixerunt. Ego te
baptizo in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti.
vel vulgari sermone. Te te baptize ou nom ou pere
et ou filz ⁊ ou saint esperit.

Interroga etiam si leuauit de baptismo propus-
sum vel filiam: vel filium vxoris sue scienter ⁊ nō in
casu necessitatis: quia sic non posset petere debituz
et ita intellige de vxore erga virum.

De Sacramento confirmationis.

Confirmatio ⁊ si non necessaria omnino
ad salutem: contemptus tamen eius est
p̄nabilis. Et a solis episcopis cōfertur
ex officio. Et qui iterat hoc sacramētuz
peccat mortali. Interroga ergo si nimis tardauit:
ita q̄ adhuc non sit p̄firmatus. Quia est magna ne

gigentia: et si nollet confirmari. non debet absolui
Et similiter si tardauit quis facere confirmare filios
suos. In confirmatiōe autē si vir tenet uxorem vel
uxor virum: vel filium uxoris. aut uxor filium uiri
seu etiā filios suos ppuos: ut dictū est iā supius de
baptismo: perdūt ius petendi debitū: debet tñ red-
dere exactus. ¶ De sacramento penitentie.

Sacramentum penitentie habet tres par-
tes. Prima est pñitio. Secunda pñes-
sio. Tertia satisfactio. ¶ De cōtritione
interroga qñ recordatus est pñitiōis suo-
rum sub hac ratione: qua sunt dei offensa: ita q̃ con-
scientia dicat ei. Ecce q̃tum offendisti. &c. Si non
doluisti vel nō displicuit ei talia ppetrasti: grauiter
peccauisti: & potius mortaliter q̃ venialiter q̃uis nō
sit precipitanda sententia: sed diligēter pensandū cur nō
displicuit ei offensa dei: an ex quadā negligētia: an
ex malitia: maxime qñ sunt peccata de q̃bus nunq̃
fuit contritus nec confessus: quia tenet querere sa-
lutez suam: & dolere de offensa dei: maxime tunc qñ
modo predicto occurrūt peccata. Nec em̃ est spiritus
sancti inspiratio. cui homo non d̃z repugnare sed as-
sentire. Secus esset si occurrerēt peccata nō sub ra-
tione offense: sed ppter aliā causam vel si iam fuisset
sed contritus: & confessus: q̃uis sit difficile im̃mo vi-
detur impossibile q̃ ille qui est semel vere contritus
et cōfessus habeat memoriā suoz peccatoruz sub
illā ratione & nō statim uoleat vel ei offensa dei non
statim displiceat: non tamen oportet flere vel habe-
re dolorem sensituum: sed displicentia voluntatis
videtur satisfacere.

Canicus exhibet se ministrus ecclesie solēnem
vt in baptizando: confessiones audiendo. Diacona
tus vel subdiaconatus officium exercēdo: predicā
do: vel aliquid huiusmodi faciendo. si est in peccato
mortali ⁊ non conterit ante maxime occurrēdo sibi
tunc q̄ est in peccato mortali. Ego credo saluo semg
meliori iudicio: q̄ peccat mortaliter licet non teneā
tur actualiter cōfiteri. Quia temerarie exercet of
ficiū sanctitatis sine sanctitate.

Confessio vero sine contritione: quādo homo pe
nitus est fictus puta quia proponit cōfiteri: sed non
relinq̄re peccata non valet ⁊ q̄ hoc facit peccat mor
taliter. Si aut̄ dolet sed non h̄ dolorē sufficientem
ad contritionē valet q̄tum ad hoc/ q̄ non tenetur
iterare confessionē vt dictum est supra ⁊ non peccat
mortaliter. **N**ec videtur valere q̄n confitetur q̄s
valde grosse nec a confessore adiuuat vt quando q̄s
non examinauit conscientiā suam: vel dicit peccata
sed non dicit quotiēs iterauit illa sicut hodie frequē
ter fiunt confessiones ab ignorantibus.

Accedens etiā ad communionē vel ad alia sacra
mēta habens aliquod mortale peccatū de quo non
est contritus ⁊ confessus actualiter/ videtur mor
taliter peccare s̄m Petrum de palude. Similiter
quilibet constitutus in periculo mortis: vel ppter
infirmatē vel accessurus ad bellū vel nauigatur
cū periculo mortis tenetur ante confiteri.

Qui dicit mendacium in confessione de his q̄ ad
ipsam confessionem pertinent: videtur peccare mor
taliter. Quia irreuerentiam facit sacramento: vt si
negat se fecisse: quod fecit malitiose: vel dicit nō ha

beo plura peccata: et mentitur: et similia. Illa vero mendacia: que ad confessionem non pertinent dummodo non sint perniciose: non puto esse mortalia. licet sint graua venialia in tali loco. Qui dubitat verissimiliter de aliquo peccato: an sit mortale. an veniale: debet illud confiteri: aliter committit se periculo permanendi in peccato mortali: et sic videtur mortaliter peccare: sicut etiam peccat mortaliter qui aliquid committit quod dubitat esse peccatum mortale: nisi forte dubitatio scrupulosa: que scilicet procedit ex defectu iudicii. Et quia conscientia erronea liget debent tamen scrupulosi ad consilium aliorum deponere eam: et sequi iudicium prudentium in hac materia (etiam si insurgant motus contrarii quibus ad dubitandum instigatur) et eorum determinationibus acquiescere. ¶ Si quis confitendo narrat peccatum alterius et malitiose vel impudenter infamat proximum de aliquo graui peccato peccat mortaliter: nisi aliter non posset suum peccatum confiteri: in quo casu si posset deberet mutare confessorem: vel nisi hoc faciat ex charitate ut confessor possit eum reprehendere vel saltem pro eo orare possit: quando scilicet alias confessor est bonus et prudens vir.

¶ Quilibet autem debet confiteri proprio sacerdoti. vel his qui super hoc habent privilegium: ut sunt fere omnes religiosi hodiernis temporibus. Posset autem in aliquo casu quod confiteri alteri quam proprio sacerdoti: ut si proprius sacerdos esset omnino indiscretus: vel hereticus vel non sufficienter doctus vel ad malum sollicitas: vel fragilis ad peccandum: cum audiat aliena peccata: vel probabiliter existimat quod sit reuelator confessionis vel qui

peccatum est contra eum commissum aut probabiliter
timet sibi periculum euenturum si confitetur ei.

In his casibus petat ab eo licentia confiteri al-
terum quam si non vult et dare recurret ad superiorem.
Quod si non potest confitetur alteri in tali casu quia
ecclesia ipsam dispensat ut patet in cap. placuit. de
pe. di. vi. et si hoc etiam non potest ut sepe accidit in reli-
giosis: confitetur proprio sacerdoti seu prelato suo
in communi et in generali. maxime peccata de quibus
potest scandalum oriri: et sufficit quia in tali casu est
et non haberes copiam confessoris.

In casu vero mortis potest quilibet cuiuslibet sacer-
doti confiteri: et a quolibet sacerdote absolui non de-
bet in quis illo modo etiam in casu mortis confiteri
excommunicato vel schismatico vel heretico: quia si alius
habere non potest sufficit contritio. quia hoc sacra-
mentum non est tamen necessitatis. quatenus est baptismus
et tales sunt omnino preclusi a corpore christi hoc ergo
tenentur aliqui contrariis optinentur.

Interroga etiam si reuelauit confessionem: vel illud
quod accepit sub sigillo confessionis. Quia mortis
inter peccauit. vel si fuit interpres inter confitentes
et confessor si reuelauit que audiuit illo modo pec-
cauit mortaliter quia ita tenetur celare sicut confessor.

De confessione ergo ista cum illis que in princi-
pio diximus sufficiant. De alia vero parte penitentie
id est de satisfactione dicemus in ultima parte libri.

De sacramento altaris vel Eucha-
ristie. Et sacramento Eucharistie interroga si
postquam peruenit ad annos discretionis.
Quia ut dictum est supra incipit a de

cimo vel yndecimo secundū sanctum Thomā, non
quolibet anno communionē accepit ut pascate.

¶ Similiter si cū conscientia peccati mortalis acce-
sit ad eā. **¶** Si non ieiunus ita q̄ a media nocte vel
circa nullū cibum: nullumq̄ potum sumpserit: nec
parum nec magnū. **¶** Si non p̄fusus de oībus mor-
talibus etiā si fuisset contritus peccauit mortaliter.

¶ Similiter si in nocte p̄cedēti quis fuit pollut⁹
pollutionis cui dederat causam per peccatū morta-
le: ut cōgitando deliberate turpia: ut sup̄flue come-
dendo taliter q̄ peccauit mortaliter. Communiter te-
netur q̄ peccauit mortaliter si hoc modo accedit ad
cōmunionē. Si sine licentia proprii sacerdotis: vel
superioris: cuius ab alio sacerdote Eucharistia sum-
pfit: sciens hoc esse phibitum: videtur peccare mor-
taliter tam ipse q̄ sacerdos maxime est si religiosus.
Quis sic est etiā ex cōmunicat⁹. ut sup̄ius dictū est.

¶ Si de corpore xpi fecit experimēta: vel fieri fecit.
Quod nō h̄ de eo facere nisi illud ad qd̄ institutum est
a deo: in omnibus hīs casibus peccauit mortaliter
qui ita delinquit.

¶ De extrema unctione.

Iterroga de extrema unctione: si eam
aliqui suscepit conscientia mortalis pec-
cati. Quia si sic mortaliter peccauit.

¶ Vel si fuit negligēs circa infirmos: ita
q̄ p̄pter suam negligentiam non habuerint extremā
unctionē. Maxime medici qui habēt hoc iudicare.
Et sacerdotes cito occurrere q̄ potest esse tāta ne-
gligētia q̄ erit peccatū mortale cuius rei iudicium
relinquendum est prudentie et discretionis p̄fessoris.

De sacramento ordinis.

N De sacramento ordinis solūmodo ea dicemus que credimus sufficere simplicibus confessoribus in presenti opusculo.

Interroga ergo clericum. si ordinē suscepit i peccato mortaliter nō prius cōfessus. Si sine sciētia p̄p̄i Episcopi. et sine examinatione furtive se ordinari fecit. si symoniace vel a symoniacosciēter ordinatus est. **S**i eodē die plures ordines sacros vlt̄ minores cū ordine subdiaconatus suscepit. vel aliquē ordinē non in t̄p̄e ordinationis sine dispensatione.

Si promotus est per saltum suscipiēdo ordinem maiore ante minore. Si bigamus erat: vel alio modo irregularis et fecit se ordinare sine dispensatione vel ante etatem legitimam. Nam prima tonsura a septimo anno et supra conferri potest: et tres ordines minores similiter. Acolitatus autē post. xij. annus confertur. Subdiaconatus post. xvij. Diaconatus post. xvij. Presbyteratus post. xxiij. Episcopatus post. xxx. In omnibus istis casibus qui erravit peccavit mortaliter contra precepta dei et ecclesie.

Episcopus etiam cōfēs ordines indignis peccat mortaliter: similiter si confert ordines alienis clericis. Similiter si sciēter in ordinationibus dimittit aliquam partē principalem et substantialem unde oportet tales male ordinatos vel iterū ordinare si pars aliqua que pertinet ad substantiam sacramenti fuit pretermissa vel si non pertinet ad substantiam nō possunt ministrare: donec alio t̄pore id quod pretermisum est suppleatur.

Interroga etiā si existens excommunicatus vel suspē

ius: vel iterdictus diuinis se presumptuose ingessit
quia sic peccauit mortaliter. ¶ Interroga etiam si
in ministerio suo aliquid dimisit quod est de substantia:
ut manipulus: vel orarium: vel in missa epistolam
vel aliquid huiusmodi. Quia si scienter hoc fecit vi
detur mortaliter peccasse. ¶ Interrogandi sunt et
beneficiarii maxime habentes curam animarum: Si
redditus et bona ecclesiarum expendant inutiliter.
Quia debent expendere ea primū pro moderato vi
ctui et vestiu suorum clericorum. ¶ Reliquum autē de
bent expendere in reparationem ecclesiarum: et si ec
clesie non indigeant reparatione: debet erogare pau
peribus. ¶ Ratio est quia non sunt domini: sed mi
nistri illarum rerū et bonorum. ¶ Item interroga qua
liter bene ministrat sacramenta: et qualiter celebrat
diuina officia. Et si sunt solliciti pro animabus suo
rum subditorum. Si pascunt oues suas: oratione:
sermone et exemplo sicut debent: Et secundum qualita
tem excessum ipsorum in his poteris iudicare de
peccato veniali: vel mortali: vel leui aut graui cul
pa eorum.

¶ De matrimonio.

De matrimonio nota quod aliter iudicare de
bet confessor in foro conscientie: et aliter
iudex in foro contentioso. Confessor enim
debet semper recurrere ad consensum mu
tuum viri et mulieris: ita quod si intelligit inter legitima
mas personas. id est inter virum et mulierem: quibus per
legem non est prohibita talis copulatio intervenisse
mutui consensum de presenti videlicet quia vir tunc
intendebat eam accipere: et mulier similiter virum

quomodo cumq; expulserint sibi inulcē hinc con-
sensum: vel per verba de presenti seu de futuro vel p
bationem annuli est verum matrimonium: et non po-
test amplius dissolui nisi causa fornicationis: vel p
ingressum religionis approbate: si nondum est con-
summatū matrimoniu. Si autem non intēdebāt se tunc
accipere sed solum obligare sese mutuo ad accipiē-
dū in futurum: vel saltē alter ipsoꝝ hoc intēdebat
etiam si vbi de presēti hāc suam mutuā intētionē
expressissent: immo etiam si interuenisset carnalis
copula: per quam tamen neuter ipsoꝝ: vel saltē
alter eoꝝ non intēdebat consummare matrimoniu:
iudicare debes qd hoc non est verū matrimoniu: sed
solū sunt spōsalia contracta que possunt ex causa le-
gitima dissolui. Iudex vero in foro cōtentioso debet
requirere intētionē et cōsensum qd vba. plata: vel p
alia indicia et scdm ea iudicare. Vna est ergo qd ali-
quando iudex et confessor sunt contrarij in iudican-
do: et tamē vterq; bene iudicat. Quia confessor iudi-
cat secundum ea que audit a confitente. Iudex ve-
ro secundum allegata et approbata: a quibus rece-
dere non potest. ¶ Et nota qd non vitiat matrimo-
nium intentio mala: vt puta si quis contrahit pro-
pter diuitias: vel libidinem vel aliquid huiusmodi
dū intēdat cōtrahere et consentiat p vba de pre-
senti. ¶ Et nota qd si puer ante quartūdecimū annū
et puella ante. xij. contrahāt p verba de presenti: nō
est matrimoniu: sed intelligunt esse spōsalia: nisi
sint ita ppe illud tempus qd malicia suppleat et atē
de quo tamen quia difficile est iudicare tenēda est in
tali casu tutior pars,

¶ Quia autem matrimonium aliquando contrahitur
cum conditione: et doctores super hoc faciunt multas
distinctiones: tu breuiter nota: quod quia matrimonium
solo consensu: verbis vel actibus: vel aliis si-
gnis expresse contrahitur: et ubi non est consensus:
non potest esse matrimonium: Si quis contrahat:
cum conditione aliqua: quaecumque illa fuerit: si inten-
dit non aliter consentire nisi illa conditio ad sit: vel
adueniat non est matrimonium: ut si quis dicat mu-
lieri. Ego te accipio si tu es virgo: et si tu non es. Ego
non te accipio. Si mulier non est virgo: certe non est
matrimonium: quia deest consensus: consensus enim conditio-
natus non est consensus simpliciter: Quia (ut dicitur
logici) conditionalis non ponit in esse. Et quia
doctores dicunt sepe quod talibus conditionibus possit
esse matrimonium etiam si conditio non adsit: intelligit
dum est quod est matrimonium prescriptum: quia eccle-
sia presumit illud esse matrimonium non tamen est ve-
rum matrimonium: unde Extra de spon. ca. pri. li. vi.
dicitur quod ex sponsalibus conditionalibus ante con-
ditionem extantem sicuti consensum non habentibus
et incertis: nulla publice honestatis iustitia con-
trahitur.

¶ Nota autem quod votum solenne: quod sit per sus-
ceptionem sacri ordinis: aut per professionem expres-
sam vel tacitam factam in habitu alicuius religio-
nis approbate impedit matrimonium contrahen-
dum et dirimit contractum. Votum autem simplex
quis impediat contrahendum: non tamen dirimit
contractum. Quia adhuc remanet homo dominus
sui corporis: eo quod non ex hoc ipso: quod aliquis rem

mittit aliqua desinit res illa esse in potestate suae
ideo potest adhuc corpus suum alteri dare: in qua
datione sacramentum matrimonij consistit quod in-
dissolubile est. ¶ In voto vero solenni: homo non
solum mittit continentiam sed etiam tradit corpus
suum alteri: ideo votum solenne impedit contrahē-
dum et dirimit contractum. ¶ Nilominus etiam
qui habens votum simplex contrahit matrimonij
per verba de presenti peccat mortaliter: quia fidem
deofrangit: vel frangere intendit: ideo ante copu-
lam conjugalem consulendum est ei ut ingrediatur re-
ligionem: cum adhuc per talem ingressum possit vo-
tum servare. Si autem consummat matrimonij pec-
cat etiam mortaliter: et non potest exigere debitum
reddere tamen tenetur exactus.

¶ Potest tamen episcopus dispensare in hoc: id est
q̄ possit etiam debitum exigere ne reddatur alteri
parti onerosus. Et non debet in hoc episcopus esse
difficilis maxime iuventuti: ne in periculum alicu-
jus damnosae corruptionis labatur: et quotidie peat
spiritualiter. ¶ Est etiam sciendum q̄ consanguini-
tas impedit matrimonium contrahendum et dirimit
contractum. In linea quidem recta in infinitum: q̄
inordinatum est: q̄ filia patri: vel filius matri p̄ ma-
trimonium iungatur in socios causa generande p̄-
lis et educande. Quos oportet per omnia parenti-
bus esse subiectos: velut ex ipsis procedentes. In
linea autem transuersali impeditur matrimonium
vsq̄ ad quartum gradum inclusivae. Nam finis ma-
trimonij secundarius est concupiscentie repressio:
que deperiret: nisi inter personas quas oportet in

eadem domo frequenter conuersari ppter confan-
guinitatem esset carnalis copula interdicta.

Gradus autem in linea transuersali: sic cōputat
breuissime q̄ quoto gradu q̄s distat a stipite ⁊ a quo
libet descendendum. Et hoc sic intelligitur pposi-
tis duabus personis: vt puta si pponatur: Petrus
⁊ Maria statim debes querere parētes eorum: ⁊ pa-
rentes parentum: vsq; quo ad vnū stipitem perue-
nias id est ad vnum patrē vel ad vnā matrē: a quī-
bus omnes illi successiue descenderunt. Quo facto
si gradus non sunt equales in vtraq; linea: accipe p-
sonam vel gradum distantē magis a stipite in linea
vbi plures sunt gradus: ⁊ quoto gradu ista persona
distat a stipite toto distat a quolibet descendenti⁹
in linea breuiori alterius ptis: vel equali si est equa-
lis. Verbigratia. Si pater petri est iohannes ⁊ hui⁹
pater est franciscus: franciscus autem pater sit do-
minicus. Qui etiam dominicus per aliam lineā: sit
pater andree: andreas autem pauli: paulus autem
nicolai: nicolaus autem marie. Quo gradu ma-
ria distat a dominico: toto distat a petro ⁊ iohanne ⁊
frāncisco: quia ergo maria est in quarto gradu ad do-
minicum qui est stipes sequitur secundum regulam
q̄ est etiam in quarto gradu ad quēlibet descenden-
tium per aliam lineam id est ad petrum ⁊ iohannē
⁊ franciscum: vnde nullus illorum potest mariā ha-
bere. Si autem maria generasset filiam puta cōstā-
tiam patet q̄ constantia quinto gradu distaret a sti-
pite: ⁊ per consequens eodem gradu distaret a quo-
libet illorum trium ⁊ sic quilibet illorum posset cō-
trahere matrimoniū cum ipsa cōstantia: ⁊ hec regu-

la est infallibilis ad inueniendum gradum in linea
transuersali. In linea autem recta clarum est q̄ nul
lus potest in eternum contrahere cum aliqua q̄tū
cūq; distanti per lineam rectam. Unde si adam res
surgeret non posset vxorem inuenire præter enam.
Similiter nec eū virum præter adam: v̄t autem me
lius hoc intelligat subiungamus in figura gradus
hoc modo videlicet:

Dominicus.

i Franciscus. Stipes. Andreas. i.

ii Joannes

Paulus. ii.

iii Petrus

Nicolaus. iii.

Maria. iiij.

Constantia. v.

Quātum vero ad cognationem spiritualemente que
contrahitur ex eo q̄ quis confert sacramentum bas
ptismi: seu confirmationis vel suscipit: siue tenet: i
sum cui tale sacramentum confertur: sciendū q̄ hec
cognatio impedit contrahendum ⁊ virum iam cō
tractum inter has personas videlicet inter baptis
tum ⁊ eum qui baptizat: ⁊ eum qui suscipit: ⁊ filios
baptisantis seu suscipientis siue sint legitimi siue
sint illegitimi ⁊ vxorem suscipiētis si ante susceptio
nem cognita fuit ab eo: ⁊ etiam inter mulierem for
nicarie cognitam ante huiusmodi susceptionē ⁊ sus
cipiente: ita q̄ baptisatus vel baptisata cum his p
sonis contrahere nō potest: nec iste persone cum ea:
nec etiam parentes id est pater vel mater carnalis

ipsas baptisati vel confirmati cum parētibz spiritualibus eiusdem contrahere possunt. ¶ Except ergo hīs alie persone siue sint consanguineę: siue af-
fines ipsius baptisat vel baptisantis seu suscipien-
tis: non impediuntur contrahere inuicem matrimo-
nium propter cognationem spiritualement. ¶ Per ca-
tecismum autem contrahitur spiritualis cognatio
que impedit contrahendum: sed non dirimit cōtra-
ctum. Item nota q̄ prohibet matrimonium per vin-
culum adoptionis legalis inter adoptantem ⁊ filium
seu filiam: nepotem vel neptē adoptatos ⁊ sic deinceps.
Similiter inter filiam naturalem ⁊ filiā ado-
ptiuam: seu inter filium adoptiuum ⁊ filium natu-
ralem: quandiu sint in potestate patris. Nam morte
patris: vel emancipatiōe filij naturalis: vel ado-
ptiuī non impeditur matrimonium. Similiter iter
patrem adoptantem ⁊ uxorem filij adoptati: ⁊ con-
uerso inter filium adoptatum ⁊ uxorem patris ado-
ptantis. Lex enim diuina illas precipue personas
a matrimonio excludit: quas necesse erat cohabitare
ne si ad eas liceret carnalis copula facilis pate-
ret concupiscentie locus ad quam repumēdam ma-
trimonium est ordinatum.

De affinitate.

Affinitatē vero Nota hoc breuiter
q̄ sponsus non potest contrahere cū ali-
qua consanguinea sponse: nec ipsa spon-
sa cum consanguineis sponsi vsq̄ ad eū-
dem quartum gradum inclusiue: ⁊ hoc intellige si
ue fuerit consummatū matrimonium: siue non fue-
rit cōsummatū: siue sponsalia inter eos teneāt de iure
e. 4

reissue non teneant: vummodo fuerint facta pure & certe: licet nulla fuerint ratione consanguinitatis vel affinitatis vel religionis aut aliqua alia quacūq; ratione nisi forte fuerint nulla ppter defectū consensūs vt patet. Extra de spon. ca. i. li. vi.

ESimiliter dicendum est per oīa de viro & muliere: que fuit ab eo fornicarie cognita: & hoc diligēter nota ppter ea que sepe accidunt hodiernis temporibus que turpe est dicere. Nam aliquando contractis sponsalibus: vel anteq̃ contrahant frater spōs si cognoscit: vel cognouit sponsam eius: & sponsus cognoscit sororem spōse: vel matrem vel aliam eius consanguineam ex quo dissoluuntur sponsalia: ita q̃ illam sponsam amplius habere non potest: & tamen hoc non aduertunt multi. Aliqui autem q̃s de terius est non curant.

EEst etiam sciendum: q̃ si qua mulier machinatur in morte ppiū viri: vt habeat alterum virum vel aliquis vir in mortem mariti eius machinatur: vt illā habeat: si sequatur effectus nūq̃ se inuicē possunt accipere sine dispensatione: & similiter si vir aliquis & mulier aliqua dant sibi inuicem fidē: & pmittūt se mutuo accipere post mortem viri illius mulieris: vlt post mortē vxoris illius viri pmittentis: siue ante hoc fuerit secuta cōpula carnalis seu postea sequatūq̃ poterunt tales matrimonio copulari nisi cū eis fuerit dispensatum.

Item nota q̃ matrimoniu per errorem persone quandoq; euacuatur quia enim consensus est causa matrimonij: qui euacuat cōsensum: euacuat matrimonium: quia quicunq; impedit causam: de sui na-

tura impedit effectum. Siquis ergo consentiret in aliquā: credens eam esse filiam regis si ipsa non est ea in quam vult consentire: nō est matrimonium quia deficit consensus. Similiter si Johannes dicat se esse Petrum et mulier consentiat in ipsum tanq̃ in Petrum / non est matrimonium sed si sciens ipsum esse Johannē consentiat in ipsum credēs eum esse dñm sem cum sit pauper: hoc non vitiat matrimonium.

Quia iam hic non deficit consensus

Item Rota q̃ in matrimonij contractu obligat unus coniugum alteri ad debitū reddendū: et ideo ille qui se obligat si est impotēs ad soluendū ignorantia huius impotētie in eo cui sit obligatio tollit contractū: et id si libera mulier p̃trahit cū seruo ṽ liber cū ancilla ignoranter: nō tenet matrimonium: si vero scienter / tenet: q̃ imputandū est ei q̃ sic contraxit.

Similiter si seruus contraheret cū ancilla quā putabat esse liberam tenet matrimonium: quia nō habet seruus qd ei obiciat cū sit paris cōditionis eum ea et multo minus decipitur si contrahat cum libera quam credebat ancillam.

Et nota q̃ si seruus de volūtate domini p̃traxit matrimonium: magis tenetur reddere debitū vxori / q̃ seruitiū domīno: quia per hoc q̃ dñs concessit ei matrimonium: contrahere intelligitur ei cōcessisse omnia que matrimonium requirunt. Si autē contraxit ignoranter: vel cōtradiciente domīno: tenetur potius domīno obedire q̃ vxori debitū reddere q̃ uis propter periculū castitatis semp sit pensandū ne propter tēporalia: anime detrimentū patiatur. Abi ergo iuniret periculum alicuius dānabilla

corruptele consulendū esset: vt magis redderet debi-
tum vxori: & seruitium dñi: immo cogendus esset
dominus ne seruum taliter aptaret: seu distraheret
vt inde sequeretur periculum castitatis.

Item Nota q̄ cum matrimonium sit tractus qui
dam: quo vnus alteri obligatur ad debitū carnale
soluendum sicut in alijs actibus non est conueniens
obligatio: si aliquis se obliget ad hoc qđ nō potest
dare vel facere. Ita non est conueniens matrimonij
contract⁹ si fiat ab aliquo: qui debitū carnale soluere
non possit: et hoc impedimentū vocatur impotē-
tia coeundi. Que quidem potest esse ⁊ ex causa na-
turali: ⁊ ex maleficio. Si ergo hec impotētia sit per-
petua: ita q̄ ei subueniri non pōt per remediū medi-
cine corporalis vel spiritualis soluit matrimonij:
ita q̄ si quis vel si qua cum tali ignoranter contrahit
matrimonij nullum est. Et ad hanc impotētiā p-
bandam conceditur ab ecclesia triennij experiētia
verum si quis scienter cum tali contrahit. stabat h-
ctus: q̄ ex hoc ostendit: q̄ qui sic cōtrahit alium fi-
nem q̄ copulam carnalē ex contractu querit. Si au-
tem talis impotētia non esset perpetua: quia vide-
licet potest ei subueniri beneficio medicine vel alio
modo: non impedit matrimonium.

¶ Item nota q̄ quia principalius matrimonij. Bo-
num est proles ad cultum dei educanda: cuz autem
educatio talis pertineat ad Patrem ⁊ matrē. Si
alter ipsorum sit infidelis: intentio vnus alterius
intentioni contraria erit: ⁊ ideo si fidelis contrahit
cum infideli: nullum est matrimonium. Et si ambo
erant infideles ⁊ alter eorum conuertatur ad fidez

poteſt dimittere alterū quīſ beneficeret cōmanere
re: ſi eſſet ſpes ipſum conuertendi.

Et no. qd ſi infidelis vult cohabitare fideli quīſ
poſſit fidelis ab ea diſcedere: non tamē poteſt alia
accipere: ſi autē vel nolit ei cohabitare. vel non ſine
contumelia creatoris. aut ſi ad infidelitateꝝ pertra
here nitatur i his tribus caſibus vir fidelis poteſt
alteri per matrimonium copulari

Item nota qd clerici in minoribus ordinibus niſi
ſint religioſi profeſſi licite poſſunt contrahere: ſi ve
ro ſint in ſacris contrahere non poſſunt. At ſi con
iugatus conſentiente vxore ordinetur in ſacris ſus
cipit ordinem et exequutionē: et vxor tenetur ſer
uare continentiam. **S**i vero neſciente aut non
cōſentiente vxore recipit quidem characterem or
dinis: Sed non exequutionē: et non poteſt ſine diſ
penſatione exigere debitum: licet reddere teneat
ur continentia enim eſt annexa ordini ſacro ex ſta
tuto eccleſie.

Item nota: qd cum queritur an matrimoniu per
violentiam contractum teneat: abſolute reſpondē
dum eſt. qd cum matrimoniu conſenſu contrahatur
ſi mulier verbis conſentiat vel ſignis: vel ſaltem
non contradicat. in corde tamē nullo modo conſen
tiat: ſ; magis diſſentiat: quacūq; coactione ſeu me
tu hoc fecerit non eſt matrimonium. Quando ergo
doctores dicunt qd ſi non fuit metus cadens in con
ſtante virū tenet matrimonium: intelligendū eſt
non qdum ad veritatem: ſed qdū ad iudiciū eccle
ſie: que ex exterioribus iudicat.

Nota etiaꝝ qd matrimonia clandestina ſunt pro

corruptele consulendū esset: vt magis redderet debitum vxori: q̄ seruitium dñi: immo cogendus esset dominus ne seruum taliter aptaret: seu distraheret: vt inde sequeretur periculum castitatis.

Item Nota q̄ cum matrimonium sit p̄tractus quidam: quo vnus alteri obligatur ad debitū carnale soluendum sicut in alijs actibus non est conueniēs obligatio: si aliquis se obliget ad hoc qd̄ nō potest dare vel facere. Ita non est conueniēs matrimonij contract⁹ si fiat ab aliquo: qui debitū carnale soluere non possit: et hoc impedimentū vocatur impotētia coeundi. Que quidem potest esse ⁊ ex causa naturalis: ⁊ ex maleficio. Si ergo hec impotētia sit perpetua: ita q̄ ei subueniri non pōt per remediū medicinale: corporalis vel spiritualis soluit matrimonij: ita q̄ si quis vel si qua cum tali ignoranter p̄trahit matrimonij nullum est. Et ad hanc impotētiā p̄bandam conceditur ab ecclesia triennij experiētia: verum si quis scienter cum tali contrahit. stabat 3̄ actus: q̄ ex hoc ostendit: q̄ qui sic cōtrahit alium finem q̄ copulam carnalē ex contractu querit. Si autem talis impotētia non esset perpetua: quia videlicet potest ei subueniri beneficio medicine vel alio modo: non impedit matrimonium.

Item nota q̄ quia principalius matrimonij. bonum est proles ad cultum dei educanda: cu3 autem educatio talis pertineat ad Patrem ⁊ matrē: Si alter ipsorum sit infidelis: intentio vnus alterius intentioni contraria erit: ⁊ ideo si fidelis contrahit cum infideli: nullum est matrimonium. Et si ambo erant infideles ⁊ alter eorum conuertatur ad fidei3

potest dimittere alterū quāvis beneficeret cōmanere
recisi esset spes ipsū conuertendi.

Et no. q. si infidelis vult cohabitare fideli quāvis
possit fidelis ab ea discedere: non tamē potest alia
accipere: si autē vel nolit ei cohabitare. vel non sine
contumelia creatoris. aut si ad infidelitatez pertra
here nitatur i his tribus casibus vir fidelis potest
alteri per matrimonium copulari

Item nota q. clerici in minoribus ordinibus nisi
sint religiosi prof: si licite possunt contrahere: si ve
ro sint in sacris contrahere non possunt. At si con
iugatus consentiente vxore ordinetur in sacris sus
cipit ordinem et exequutionē: et vxor tenetur ser
uare continentiam. **S**i vero nesciente aut non
cōsentiente vxore recipit quidem characterem or
dinis: Sed non exequutionē: et non potest sine dis
pensatione exigere debitum: licet reddere teneat
tur continentia enim est annexa ordini sacro ex sta
tuto ecclesie.

Item nota: q. cum queritur an matrimoniū per
violentiam contractum teneat: absolute respondē
dum est. q. cum matrimoniū consensu contrahatur
si mulier verbis consentiat vel signis: vel saltem
non contradicat. in corde tamē nullo modo consens
tat: si magis dissentiat: quacūq; coactione seu me
tu hoc fecerit non est matrimonium. Quando ergo
doctores dicunt q. si non fuit metus cadens in cons
stantem virū tenet matrimonium: intelligendū est
non q. tum ad veritatem: sed q. tum ad iudicium eccle
sie: que ex exterioribus iudicat.

Nota etia; q. matrimonia clandestina sunt pro

hibita: et ideo qui clandestina contrahunt videtur mortaliter peccare dato q^d matrimoniu teneat nec debent absolui nisi publicent ea propter multa scādala: que solent ex eis oriri.

CScito etiam q^d etsi tempore ab ecclesia prohibito possint cōtrahi sponsalia de futuro: et etiā matrimoniū quod solo cōsensu contrahitur: non tamē potest matrimoniu cōsumari. Et qui contrarium facit peccat mortaliter.

Tempus autem prohibitū est Ab aduentu vsq^{ue} ad Epiphaniam non includēdo octauam Epiphanie et a Septuagesima vsq^{ue} ad octauam Pasche et a tribus diebus ante Ascensionem vsq^{ue} ad octauas penthecostes exclusiue. id est excludēdo dominicā que esset octaua ipsius si haberet: illa em̄ die potest matrimoniu cōsumari.

Nota deniq^{ue} q^d si mulier fornicetur potest vir separari ab ea: tamen q^d cum fornicatio ei constat: licet non sit publica per se ipm potest separari a toro: et nō reddere ei debitum: et eadem est ratio de vxore respectu viri.

Et nota q^d siue fornicatio sit publica: siue secreta dummodo sit certa viro vel coniugi respectu viri si non speratur correctio v^t non immincat innocēti periculū fornicationis: seu mortis ex denegatiōe debiti: vel nisi ex hoc fornicans efficiatur peior. nullo modo debz non peccans peccāti reddere debitum. Aliiter grauiter peccaret: quia videretur peccato eius cōsentire. Separari autē quo ad cohabitationē non potest sine iudicio ecclesie nisi fornicatio sit ita notoria: q^d probatione non egeat.

De redditione autem debiti et de peccatis que sunt in matrimonio in sequentibus dicemus: quando de peccatis luxurie tractabimus / quoniam hoc peccatum est turpe: non est frequenter repetendum in confessione. Sed semel solum et quanto breuius fieri potest debemus discurrere: per ea que pertinent ad confessionem essentialiter et alia transire.

De superstitioso cultu.

Interrogandus est etiam peccator de superstitioso cultu qui est contra religionem.

Abi nota quod Religio est virtus per quam exhibemus debitum cultum deo tanquam vniuersali principi et gubernatori omnium.

Abi nota quod ille est debitus cultus: qui est ordinatus a spiritu sancto: vel ab apostolis: vel ab institutione et consuetudine ecclesie vniuersalis vel etiam ab antiqua consuetudine alicuius ecclesie particularis. Qui ergo sequuntur ceremonias Iudeorum vel paganorum: seu alium cultum ab ecclesia prohibitum: mortaliter peccant. Reprehendendi sunt etiam qui volunt venire nouos modos adorandi: qui non sunt consueti in ecclesia dei.

Peccat etiam contra hoc grauissime Idololatre Necromantici: et malefici. Et mulieres incantatrices et quicunque alii exhibentes cultum diabolo siue expressum siue occultum. habemus enim continuu bellum cum diabolo: et ideo nullo modo debet quis habere pacta cum eo: nec occulta nec expressa.

Et ideo incantatores et diuinatores: et qui dicunt se inuenire furta per varias superstitiones et portantes bacula ad collum cum characteribus et nominibus

bus ignotis: et suspectis. ⁊ qui sequuntur somnias
⁊ ceteras diuinationes superstitiosas: non sunt ab-
soluendi nisi a talibus desistant.

Nota etiā q̄ non debēt noua corpora sanctorum
nec reliquie eorū publice venerari nisi prius huius re-
liquie auctoritate romane ecclesie fuerit approbate.
Sanctorū vero reliquias approbatas emere vel vē-
dere Symoniacū est: et qui furantur eas: etiā vt ho-
norificentius collocent sacrilegium cōmittunt.

De Acidia.

Interrogandū est: vltimo de Acidia. que
est tristitia de bono diuino: vtp̄ta cū q̄s
tristatur / q̄ deus vel ecclesia dei precepe-
rit ea que precepit: ⁊ si in tantū tristatur. q̄ ea cō dō
habet: est peccatū mortale.

Similiter etiā si propter hoc desistit a bonis opib⁹
ad que obligatur ex precepto aliter videtur pct̄m
veniale. Et hec dicta de prima tabula sufficiant.

Sequitur de Preceptis Secunde tabule.

De secunda autē Tabula tractātes dictū
mus eam septē precepta continere. Est
cū tabula. que p̄tinet ad dilectiōē ⁊ p̄i-
mi cui debem⁹ bñfacere nō malefacere.

Quā tū ergo ad p̄mū habemus preceptum.
De honore parentum: p̄ quē intelligim⁹ quodlibet
bñficiū exhibendū non solū parētibus: Sed etiā
primis quibuscunq̄. **Q**uantum hō ad secū dū
id est ad nō malefacere. habemus alia p̄cepta hui⁹
secunde tabule. Malū autē p̄mo tripliciter fieri
pōt. scz Opere. lingua. ⁊ corde. Opere quidē adhuc

tripliciter: vel in psona propria & sic habes preceptū. Non occides / vel in persona cōiuncta: sic habes. Non mechaberis / vel in rebus cōiunctis. & sic habes. Non furaberis. ¶ Si autē lingua habes. Non falsum testimoniū dices. ¶ Si corde dupliciter / vel in psona coniuncta. & sic habes. Ad desiderabis uxorem proximi tui: vel in rebus coniunctis: et sic habes. Non concupisces rem proximi tui.

¶ De honore parentum.

Quartum ergo preceptum in ordine ad decem. Quod est scilicet primum scilicet tabule / est. Honora Patrem tuum & matrem tuam.

¶ Abi nota quod ad cognoscendum quoniam est peccatum mortale in honoriatio parentum. Debes considerare quibus vel facta si sunt notabilis contēptus. Quod sic est mortale. ¶ In dubijs tamen non est precipitanda sententia. Verū acriter arguere debes filios semper pro omni in honoriatio erga parentes. Et iste honor intelligitur etiam etiam circa subuentionē corporis & anime.

¶ Interrogandum est etiam qualiter se homo habuit ad suos inferiores. Si inferiores habuit: ut puta Prelatus ad populum. Prelatus ad subditos. Paterfamilias ad coniuges: ad filios: ad suos. & ad ancillas. Et filius inferior: qualiter se habuerit ad superiores quilibet: & secundum inobedientiam vel irreuerentiam peccatorem condēnare. In hoc enim hic non potest dari regula generalia.

¶ Sed oportet considerare iniuriam inferi qui factam et irreuerentiam superiori secundum regulas prece dentes vel sequentes: vel magis hoc relinquitur prudētie confessoris. ¶ Interrogandum est etiam qualiter se habuerit ad equales: maxime ad benefactores: ut

si contempnit beneficia: vel alio modo non fuit gratus
et tunc iudicandum erit de mortali vel veniali secundum con-
ceptum proximi vel datum factum.

Potes etiam parentes interrogare de testamentis
quod faciunt si iniuste et sine causa rationabili exhere-
dant quod exheredare non debet: quia graviter peccat.

Filii quoque et heredes tenent in conscientia servare
ea que in testamento legantur nisi sint penitus irra-
tionabilia et maxime pia legata pro anima testato-
ris: non debet retardare quia graviter peccat et si
ex toto noluit ea adimplere peccat mortaliter: et con-
suevit de eos fieri excommunicatio synodalis

De homicidio.

Quintum preceptum est non occides. Abi-
nota quod homicidium potest tripliciter acci-
pi. scilicet Corporaliter / cordialiter / et spiri-
tualiter.

Per homicidium corporale intellige in
hoc loco quamlibet offensionem factam in persona proximi.

Cordiale autem est odium quod aliquis ex ira vel inu-
dia procedit: de quibus tractandum est in hoc loco.

Spirituale autem est duplex. Primo per commissio-
nem et hoc est scandalum. Secundo per omissionem: et
hoc est omisso correctionis fraternae.

Interrogandus est ergo peccator primo de offen-
sione reali facta in persona proximi. Pro qua, nota
quod quilibet talis offensio facta a persona privata id
est que nullius ius habet super personam offensam:
si est notabilis est peccatum mortale quia est contra
charitatem proximi. Si autem est levis est veniale.

Et nota quod torquemeta in quibus milites ex condito
conveniunt ad ostentationem virium et audacie prohibe-

bita sunt ab ecclesia: quia in eis mors aliquoties fre-
quenter contingit. Si qui ergo ea faciunt mortaliter
peccat. Et si quē ibi occidit rei sunt homicidij: et
sunt irregulares. ¶ Et nota q̄ hastiludium: qđ vul-
gariter dicitur lagiostra nō est toineamentū: vñ nō
credo milites peccare p̄sertim mortaliter: quādo
bono fine se exercēt in hastiludio: videlicet vt addis-
cant bellare volētes esse milites: et artē militari ius-
te exercere dūmodo hoc faciant sine periculo cū ha-
stis debilibus et sine ferro periculoso. ¶ Nota etiā
q̄ ars balistarū est phibita sub pena excoicationis
exerceri contra christianos in bello iniusto. ergo vi-
detur q̄ multo magis exercenda non esset ars sclo-
petarum et spingardarū. ¶ Interrogandus est etiā
de homicidio cordialit̄ est de odio vbi nota q̄ quo-
tienscūq; aliquis deliberate appetit ex odio vel p̄
se vel per alium inferre p̄ximo notabile damnum pec-
cat mortaliter. Hoc aut̄ intelligo quādo inter diuer-
sos appetitus interuenit alia cogitatio: quia si etiā
per totā diem p̄tinuaret actus odii nō esset nisi vnū
peccatū: qđ tñ tango grauius q̄ to diutius durasset
¶ Et nota q̄ si quis vult inimicū suum offendere
nec ipse ab alio offendit: sed tamen delectaretur cogi-
tare deliberata ratione malum notabile de eo: puta
q̄ occideretur: vel vulneraretur: ita q̄ quasi intra se
dicit. Nollē ipsū habere talia mala tamē delectat
me ista cogitatio: et ita consentit deliberate in dele-
ctationē illius cogitationis: peccat mortaliter: qz
iste consensus non potest p̄cedere nisi a radice odii.
Et hec dicitur cogitatio morosa nō p̄pter hoc quia
homo diutius immoretur in tali cogitatione: sed qz

consentit sic ea immorari. Nam si etiam per totam
diem in tali cogitatione immoraretur: et non consen-
tiret se in ea velle deliberate immorari: sed ex fragi-
litate immoratur in ea non aduertens vel negligen-
ter eam expellens non potest de mortali peccato co-
dēnari pīculosa est tñ magna negligētia circa hoc.

¶ De inuidia.

Interrogandus est etiā de inuidia et ira:
ex quibus frequenter oriuntur homicidia
Inuidia autem est tristitia de bono alteri
eo quod tale bonum existimat diminutū
pprie glorie vel excellentie. Et hoc peccatum com-
muniter accidit in his qui volunt in aliquo singula-
res esse aut videri: aut in regno vel in diuitiis vel sci-
entia vel artibus: et est peccatum mortale ex genere suo
quia est expresse contra charitatem. Potest tñ esse
veniale videlicet in rebus paruis: vt est inuidia pu-
erorum: vel quando non interueniret consensus.

¶ De ira

Ira autem est appetitus sordidatus vindi-
cte. Quis est de malo notabili contra pro-
ximum est mortale: secus si aliquo puo
qui se querit vindicare: vel actus non ha-
bet perfectionem consensus. Potest etiā esse mortale: si ex
nimia ira quis blasphemat: vel aliquid facit quod
ex genere suo est mortale.

¶ De scandalo.

Interrogandus est etiā de scandalo et
correctione fraterna que sunt homicidia
spiritualia. ¶ Scandalū autem est dictum
vel factum minus rectum: prebens ocs

caſſionem ruine. ¶ Quando ergo quis ex dicto ſuo
vel facto cuiuſcunq; generis ſit intendit alium tra-
here ad peccatū mortale: mortaliter peccat. Si autē
intendit trahere ad veniale: non peccaret mortalitē
niſi illud quod dicit vel facit ſit peccatum mortale.
¶ Quando autē quis non intendit per dictū ſuum
vel factum trahere proximū ad peccatū: tamē percipit
q̄ ſi dicit vel facit illud: qui eſt infirm⁹ rueret in peccatū
mortale: ſi illud quod dicit: vel facit eſt de ſe malum
vel nec bonum nec malum ex ſe: faciens vel dicens
illud non curans de primi periculo peccat mortali-
ter. ¶ Si autem illud quod dicit: vel facit eſt bonum
ſed tamē non eſt de neceſſitate ſalutis: ita q̄ non te-
netur illud dicere vlt facere: ſi veriſimiliter percipit
primū ſuum ppter illud ſcandalizari ex infirmita-
te ſua ⁊ in peccatum mortale rueret: etiam mortalitē
peccat ſi facit vel dicit illud: quia contēnit ſalutē p-
ximi ⁊ cōtra charitatem agit. Et ideo debet p tunc
dimittere illud: ⁊ assignare rationē primo quare id
dicit vel facit. Si autem assignata ratione primus
ille adhuc permanet in ſua phantaſia: ⁊ ſcandaliza-
tur: relinquendum eſt ſibi: quia tunc eſt ſcandalum
phariſeor: de quibus dicit ſaluator noſter. Sinite
illos quia ceci ſunt ⁊ duces cecor. Si vero illud ob-
iectū vel factū eſt de neceſſitate ſalutis: vel ita manife-
ſte bonū vt nullus ex eo niſi ppter ſuā maliciā poſ-
ſit rueret in peccatū tunc non peccat q̄ illud facit vel
dicit etiā ſi ſcandalizat prim⁹: quia hoc eſt ſcandalū
receptum: nō datum. ¶ Quando autē quis nec inten-
debat primum trahere ad peccatū nec percipie-
bat ipſum ppter ſuum dictum vel factum rueret in

peccatum vergeret in detrimentū fidei: vt puta qd aliquis hereticus secrete subuertit simplices vel in periculum rei publice vt puta qd aliquis vult pde- re ciuitatem: tūc si quis quasi p certo haberet qd se- creta admonitio sufficeret deberet eam facere. Sed si videret periculum esse in mora deberet statim pro- dere tale pctm ei qui posset tali scandalo puidere: quia bonum p mune precedit pticulare.

Interrogandi autem maxime sunt parentes cir- ca correctionē filiorū et prelati erga subditos: sed ho- die fere hoc preceptum ab oib⁹ ignorat. imo si quis pctm secretū pmiserit et alius hoc audiat: vel videat non ad correctionem fraternam se cōfert: sed ad pu- blicationē: et ita dupliciter peccat: scz p omissionem correctionis fraternae: et per detractionem.

De luxuria in cōi.

Sextum preceptū ē. Nō mechaberis. In quo interrogandum est de pacto luxu- ric: et quia hoc peccatū est circa delecta- tionem tactus et gustus est quidā tactus (vt dicit philosophus) oportet etiam hic interroga- re de delectatione gustus: presertim cū cibis et pos- tus sint materiā luxurie:

De gula.

Gula est igitur inordinatus appetitus ciborū qui si adeo sit inordinatus: vt ho- mo ppter hoc inhereat delectationi gu- le tanq̃ fini erit peccatum mortale. Tūc autem apparet: qd inhereat delectationi huic tanq̃ fini quādo ppter eam postponit pcepta dei et eccle- się: vt quia frangit ieiunia: vel ppter delectationē

cibor non curat de salute anime nec de sanitate cor-
poris pprii. Si autem aliquis comedit: vt luxuria-
ri possit vel vt seipsum interimat: non est hoc pprie
peccatum gule nisi materialiter: sed luxurie vel ho-
mici dii ⁊ odij suis ipsius. Erit ergo peccatū mortale
si in delectatione cibor constituit quis finem suum
vel si finis ppter quem ita cōcedit est mortale pecca-
tum. Alias non erit mortale.

De ebrietate.

Ebrietas quoq; est inordinatus vini ap-
petitus: ⁊ est peccatum mortale illo mō
quo dictum est de gula. Hoc tamē addē-
do q; etiam peccat mortaliter: qui scīēs
naturam vini vult potius ebrietatem incurrere q̃ a
vino abstinere. Et omne malum qđ postea ex hoc se-
quitur: ei imputabitur. ¶ Similiter videntur pec-
care mortaliter qui alios student inebuiare.

De luxuria ⁊ eius speciebus.

Luxuria est inordinatus venereorū ap-
petitus. Circa quā interrogandum est
discrete ⁊ breuiter ita q; intellecta vlti-
ma specie peccati: non querant alie cir-
cūstantie: que non variant speciem: vt puta cū di-
cit. Ego cognoui quandam mulierem semel. Que-
rendum erit statim si erat secularis: an sacra ta deo
vel si erat cōsanguinea: vel affinis: vel nupta vel vir-
go vel soluta vel meretrix: ⁊ si fuit per vim cognita
an ipsa sponte consensit: ⁊ si fuit in vase debito an in
debito vel etiā extra vtrūq; vas: vel si per cōtactū
illius sit pollutus. Et sic habita vna istarum specie-
rum: vel pluribus simul concurrentibus: vt puta

quia cognouit nuptam consanguineā suam: in vase
debito semel vel pluries: nō oportet postea interro-
gare de actibus et tactibus et osculis circumstantib⁹
actum illum. Sufficit em̄ vt in generali dicas ei. Fi-
li scio quia hoc fecisti cum multa inhonestate vt fie-
ri solet. Aliter si volueris oīa interrogare: scies ti-
bi laqueum: quia hec materia magis incitat sensum
cum ad particularia descenditur: q̄ cū statur in vni-
uersalibus. Maxime autē est adhibenda cautela cir-
ca adolēscētulas: et etiam pueros ne addiscāt quod
ignorant. Tales em̄ a longe debent interrogari: vt
puta primo interroga cum quibus conuersant: et de
quibus loquūt: et si vnq̄ audierunt verba mala: vel
non honesta: et si dicunt q̄ audierunt: tunc subiunge
si talia cogitauerunt vel si eis displicuerunt et vltē-
rius cum habes q̄ te intelligunt talia loquentem:
Interroga si quis eos tentauit de malo: et ita paula-
tim a verbis et cogitationib⁹ venies ad opera: que p-
petrarunt: et si tibi videtur: q̄ non respōdeant ad p-
positum et q̄ talia non intelligunt poteris ad alia
transire. Et autē ex peditius et magis ordinate p-
cedas cum his qui nouerunt hec facere. Interroga
primo de actu cōsummato: circa qd habeto regulaz
firmam: q̄ oīs actus luxurie cōsummat⁹ extra ma-
trimoniū: si est voluntarius est peccatum mortale: et
omnis talis actus est in vna vel etiam in pluribus
harum specierum quas subiungemus.

¶ Grauiſſima enim luxuria inter omnes est pecca-
tum p̄tra naturā Cuius prima species est mollities
que consistit in sola emissionē seminis: vel sine con-
cubitu alicuius: vel cum altero non seruato aliquo

vase nec debito modo.

CSecunda species eius grauior est: scilicet sodomia.

Tertio vero grauissima scilicet bestialis id est col-
tus cum bestijs

Aliud genus huius luxurie est pctm non contra
naturam: sed contra naturalem reuerentiam: quas
debemus coniunctis: et dicitur incestus. Quod qui-
dem peccatum grauius est cum iunctis consanguini-
tate q̄ cum iunctis affinitate: et q̄to gradus est
ppinquo: tanto peccatum grauius

Tertium genus est peccatum contra rationē: vt
est fornicatio simplex cum soluta non virgine et gra-
uius est stuprum cū virgine. Adhuc graui⁹ est adul-
terium. Adhuc alit⁹ graui⁹ est sacrilegium. i. si sit cū
p̄sona sacra. Adhuc oīa ista sunt grauiora si sunt cū
violencia: quia tūc etiā dicit⁹ raptus: et aggrauatur
etiam peccatum quando concurrunt multe circun-
stantie simul: vt puta cum quis cognoscit cōsanguini-
neam suā sacratam deo per vim: q̄uis enim sit vnus
peccatum: quis est vnus actus habet tamē tres cir-
cūstantias variantes speciem que sunt de necessi-
tate confessionis: videlicet quia est incestus sacrile-
gium et raptus. **S**ecundo interroga de actu luru-
rioso non consummato: de quo nota generalē regu-
lam: q̄ omnis talis actus est peccatum mortale si fi-
nis ei⁹ est delectatio luxuriosa. Finis enim dat spe-
ciem actui morali. Hoc autem potest esse duplici-
ter. Vno modo in tactibus et osculis: vel in se vel in
secundam personam: et de his actibus debes inter-
rogare secundum species supradictas: vt puta si es
quam tetigit ad hunc finem: fuit consanguinea: vel

nupta: vel si fuit masculus: & cetera que superius diximus. Alio modo in actibus aliorum sensuum: ut in aspiciendo/audiendo/olfaciendo/comedendo. propter hoc: vel loquendo turpia verba: vel in vestitu vel in choreis vel in alijs huiusmodi. Quia si hos actus facit propter delectationem luxurie: ut scilicet perveniat ad actum peccati mortalis: ut puta ut placeat alicui mulieri: vel adolescenti quam vel quem desiderat ad peccatum tale inducere peccat mortaliter.

C Si autem in huiusmodi actibus delectatur non intendendo talem finem/ sed solum propter quadam sensualitatem communiter est veniale. Posset tamen esse tanta delectatio/ vel adeo turpes tactus esse possent in huiusmodi: quod erit mortale peccatum: Et tanto magis hoc verum esset: quanto magis se exponeret periculo cadendi in aliquam damnablem corruptionem.

Tertio interrogandum est de cogitationibus dupliciter. Primo de his in quibus fuit expressus consensus in actu peccati mortalis. Omnes enim tales sunt peccata mortalia. Et debes interrogare etiam de speciebus superius assignatis. Verbigratia Si desideravit cognoscere masculum aut feminam: & cetera que diximus.

Secundo de his in quibus non fuit expressus consensus in actum: ubi tamen fuit expressus consensus in delectatione & cogitationis. Id est de cogitatione morosa: in qua & si non sit expressus consensus in actum: quia scilicet homo non consentit se velle facere actum nec desiderat: nec faceret si posset: tamen consentit deliberate delectari in tali cogitatione inhonesta: ita quod non solum non expellit eas quinimo gaudet in adventu eius & deliberata ratione immoratur in eas

et eligit sic delectari et pasci: hec ergo morosa cogitatio est peccatum mortale secundum Sanctum Thomam: sicut dictum est supra de odio.

Tertio de cogitatione in qua nec fuit expressus consensus in actu: nec in delectatione cogitationis. In qua si homo fuit valde negligens ad expellendum eam ita quod allectus a delectatione et quasi inuolutus nescit se explicare: propter dubitationem consensus: debet confessor interrogare de specie et quoties hoc fecit. Si autem aliqua usus negligentia est non tamen multa est veniale.

De his que fiunt in matrimonio.

Interrogandum est etiam de his que fiunt in matrimonio. Si enim matrimonium est consummatum tenetur uxor petenti viro reddere debitum: et similiter vir uxori: siue expresse petat siue per signa et si alter ipsorum omnino non vult debitum reddere: peccat mortaliter contra iusticiam: nisi ex rationabili causa: videlicet infirmitatis vel impotentie hoc faciat: et quis quilibet ipsorum teneatur alteri reddere debitum potest tamen alter alterum monere leniter: ne exigat debitum vel propter solennitates vel dies ieiuniorum vel tempore mēstruorum vel quando mulier est pregnans: Si tamen alter non vult absolvere exactus tenetur reddere.

Exigere autem debitum in diebus solēnibus et ieiuniorum non est peccatum mortale. sed vel nullum si fiat ex rationabili causa vel veniale si fiat ex infirmitate concupiscentie. Quando enim coniunguntur inuicem per copulam carnalem causa plius suscipiendi vel causa debiti reddendi solū nullus est peccatum imo est mer-

ritum. Quando hoc sit ratione remedij: vel propter voluptatē: peccatū est veniale. si stant in limite matrimonij. id ē qd hoc nō faceret vir: cū aliqua alia qd cum vxore: nec vxor: cū alio qd cum marito: Aliter esset peccatū mortale cognoscēdo vxorē tanq̃ adulterā. Est etiā peccatū mortale: qm̃ non seruatur de debitū vas. Si autem nō seruatur debit⁹ modus & natura institutus: quis non sit semp peccatū mortale: tamen potest esse mortale in aliquo casu. Maxime autē qm̃ sit talimodo: qd ex eo actū proles seq̃ non potest. Hoc tamen cognoscere est difficile quia etiam dicūt quidā: qd si mulier supergrediat̃ virum non impeditur generatio. Scito tamē qd eiusmodi actus illiciti & tales modi cocundi sunt signū mortalis cōcupiscētie: & sunt omnino prohibēdi: & vbi est dubitatio de mortali: non debēt absolui qui nolunt abstinere.

¶ Posset tamē ex infirmitate vel pregnatione nō seruari debitus modus sine peccato ex causa rationabili semotis dānabilibus concupiscētis.

¶ Nota etiā qd qm̃ vir et vxor se inuicē tangūt in honeste nolētes ad actū venire matrimonij: sed ppter voluptatē quis nō sit semp peccatū mortale tñ est eis hoc prohibendū Maxime qm̃ tanta esset turpitudō: qd manifeste appareret dānabilem esse eorum concupiscētiā ne matrimonia fiant meretricia.

¶ Quando autē non est adhuc cōsummātū matrimonij: sed tamē interuenit consensus de presenti: non statim tenent reddere sibi inuicē debitū: sed datur tēpus in quo nondū corpus vnius transit ī potestāte alterius: infra quod tēpus in locis vbi est cōsue-

tudo: q̄ ante consummationē matrimoniꝝ sponsi ac
cipiant benedictionē ab ecclesia. Si cōsummāt ma
trimoniū ante benedictionē mortaliter peccāt. Se
cus est ybi nō est talis cōsuetudo: et ideo tactus in
honesti infra illud tempus ad hoc ab eis tentati
vt ad cōsummationē perueniāt. Et similiter oēs
corruptiones procurate: per similes tacti sunt pec
cata mortalia. Quia adhuc corpus vnius non est ī
potestate alterius. Si autē tangāt se inuicē ex qua
dā beniuolētia: non est pctm mortale: nisi forte sint
nimis turpes tactus: et periculosi de quibus prudē
tia confessoris iudicabit. Similiter dicendū est de
his qui solū per verba de futuro spōsalia p̄traxerūt
nisi q̄ isti grauius peccāt: q̄ adhuc illa sponsa non
est sua. nec sponsus est suus: sed hoc est solum futu
rū vt scilicet sit sua et ipse suus.

De ornatu mulierum

A circa ornatū mulierum q̄ prouocat albi
quādo viros ad luxuriā est sciēdum q̄ si
hac se intētiōe ornēt vt viros ad luxu
riam puocēt: absq̄ dubio peccant mortali: et to
tius quoties hac intētiōe se ornant vel ornaue
rūt. Si autē ex animi leuitate vel ex vanitate vlt
gloria: duo erunt consideranda.

Primū est affectus qui pōt esse tantus q̄ erit
pctm mortale. Et signū q̄ talis affectus sit peccatū
mortale: est q̄ nullo modo dimittere voluit talē or
natum etiā si sit scandalū primorū. Scdm signū est
scandalū si em̄ est ita inhonestus vt pbabiliter cre
datur ppter hoc viros nimis ad luxurias puocari
videretur esse pctm mortale. Quia in hoc non videt

curare de proximorum salute seu damnatione. Aliter
autem est veniale peccatum nisi forte sit mortalis vel per
sona cui ornatus talis nullo modo sit conueniens.

¶ Si homo ornatus se mulier ut viro placeat: ne ille ad
extraneas accedat: non peccat dummodo ornatus non
sit nimis inhonestus in scandalum et ruinam aliorum.
Quamuis homo mulier possit sine peccato occultare
turpitudinem ex aliqua causa puenientem: non potest
sine peccato se colorare: et alia signeta corpori suo
adhibere. Non tamen semper mortaliter peccat: sed est iu-
dicandum de mortali et veniali secundum intentionem et affectum
eius et scandalum: sicut iam supra dictum est.

¶ De septimo et decimo precepto et Pri-
mo de Avaritia.

Septimum preceptum non furtum facies.
Quia autem furtum potest fieri corde et opere
de duobus preceptis hic peccatorum exami-
nabis: videlicet de Septimo et decimo.

¶ Primo igitur interroga de avaritia. Avaritia
enim est inordinatus appetitus viuitiarum. Qui appe-
titus si in tantum crescit ut non vereatur quod facere con-
tra charitatem dei et proximi: est peccatum mortale ut
puta: quoniam quis per fraudes seu per violentiam aliena
rapit vel retinet ea: vel quoniam habet quis superfluum su-
pra statum suum et non vult pauperibus erogare propter
avaritiam et videt pauperem in extrema necessitate et
non vult ei subuenire vel aliquid huiusmodi.

¶ De symonia.

Secundo interrogandum est de Symonia
Circa quam nota quod totum pondus huius ma-
terie stat in verbis Saluatoris dicentis.

Gratias accipitis Gratias date. **O**portet enim et sacramenta et beneficia: et ceteras res spirituales gratis dare et gratis accipere: quia nullus potest vendere nec emere cum sint dei non nostra: et nullo precio estimari possint et omnis preceperit ea gratis dare

Cubi ergo interuenit aliquod precium: ut pecunia vel obsequium: seu fauor temporalis siue preces maxime per indigno: siue quocumque alia res: que pecunia estimari potest est symonia. Unde definitur a theologis. Symonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquod spirituale: vel spirituali annexum.

Et per emptionem et venditionem intelligitur omnis tractatus non gratuitus: ut reauitatio et transactio quod sunt pro pretio in spiritualibus preter permutationem beneficiorum: quam potest facere Episcopus: si uiderit expedire: ita tamen quod non licet personis de hoc vel super hoc pacisci absque periculo symonie.

Spiritualia autem sunt omnia sacramenta. Ingressus monasterij predicationes: correctiones: et punitio: et prelatum. Officia mortuorum: orationes et similia

Annera vero spiritualibus sicut corpus annectitur anime sunt beneficia ecclesiastica: et ideo nunquam vendi possunt tanquam pure temporalia. Imo emere vel vendere beneficia semper symoniacum est. Quia quoniam unum non potest vendi sine altero vendito uno alterum non potest inuenditum derelinqui.

Annerum vero spiritualibus non tanquam corpus ad animam sed tanquam colligatum: et vel coniunctum sicut ornamentum coniungitur uesti. est ius patronatus.

Quod quidem cum sit spirituale: nec emi nec vendi potest. Tamen possessio seu illud temporale cuius quo

coniungitur potest vendi. Quod si veditur ius pa-
tronatus transsit cum eo gratis

Calices vero, et paramenta sunt annexa spirituali-
bus tanquam fini: unde materia vendi potest: una enim ec-
clesia potest alteri vendere calices: et paramenta: dum
modo non plus vendant ea ex eo quod sunt benedictae
vel consecratae. Laycis autem non possunt vendi post
consecrationem: nisi prius consentur: vel destruantur
forma ita: ut amplius non remaneant consecrata.

Et similiter intellige de sepultura. Nam si in ea
nunquam fuit aliquis sepultus potest vendi: quia nondum
factus est locus ille religiosus: nisi sit in loco sacro
ut in ecclesia vel cimiterio: vel nisi Episcopi auctoritate
fuerit constructa secus si in ea fuit aliquis sepultus.

Posset tamen vendi locus ubi fuit quondam ec-
clesia vel cimiterium pro necessitate pauperum: vel eccle-
siae corporibus mortuorum prius ad alium locum delatis.
Quia intelligitur vendi sola materia: et non aliquid
spirituale sicut supra dictum est.

Ex institutione autem ecclesiae: vicem dominatus vel
Castaldionatus. Vicaria: Iconomatus et Admo-
nitionis dicuntur spiritualibus annexa. Quae vendere vi-
citur Symoniacum quia prohibitum.

Nota tamen quod quia sacerdotes et alteri ministran-
tes debent de altari vivere seruande sunt consuetudi-
nes ecclesiae in oblationibus: quae sunt pro missis pro
anniuersariis: pro officiis et sepulturis mortuorum
non tamen debent sacerdotes antequam talia spiritua-
lia exhibeant exigere huiusmodi consuetudines ita quod
aliter nolint exhibere spiritualia nisi prius soluant:
sed gratis debent prius spiritualia exhibere: deinde

consuetudines exigere: quas etiā si qui nolūt exhibere possunt p̄ superiores eos cogere ad soluendū.

De monasterijs.

Quia monasteria etiā nota s̄ montales non possunt aliquid petere pro ingressu alicui⁹ puelle absq̄ periculo Symonie nisi monasteriū sit adeo tenue: q̄ nō possit puellam ingressurā cum alijs substētare. Tunc enim pōt alimenta petere: sed facere pactum an ingressum monasterij est periculosum.

Nota autē quoad penā peccati q̄ qui fuerit ordinatus Symoniace: vel a Symoniaco scienter: est ipso iure suspensus nec potest ministrare. Qui autē recipit beneficiū Symoniace tenet illud restituere cum fructibus: nec pōt repetere pecuniā datā pro hac causa quia turpiter dedit. Pecuniā em̄ Symoniacā d̄ dari ecclesie in cuius iniuriā datā est vel eroganda est pauperibus ⁊ egenis.

De decimis.

Item nota etiā in hoc loco de Decimis ubi nota q̄ preceptū de decimis soluendis: partim est diuinū: partim est positiuū: de iure diuino ⁊ naturali est subuenire ministris ecclesie: qui nobis dant spiritualia quia nemo militat suis stipendijs vnq̄. Soluere autē decimas partē vel quartā vel septimā hoc est de iure positiuo quilibet ergo tenetur soluere decimas ubi est cōsuetudo. Ubi autē non est consuetudo: nullus videtur teneri: quia presumitur q̄ ecclesia donet subditis suis. Debet tamē quilibet esse paratus reddere.

re eas si ecclesia peteret: q̄ sp̄a petere potest: nec cō-
traria p̄suetudo abrogat hoc ius cū sit diuinum: bñ
facit tñ ecclesia vbi non est p̄suetudo non peteret
ex hoc scandalum oriat̄ur.

De vsura

Artio inierroga de vsura: vbi nota q̄
vsura est vitium quo quis mutuādo rōe
mutui aliquid accipit: vel sperat vltra
sortē dicēte saluatore. Mutuū date nō
hil inde sperantes: mutuū em̄ dare est de consilio:
nisi in casu extreme necessitatis: sed nil inde sperare
est preceptum dei: et est contra ius naturale nam ea
dem res a bis: vel id qd non est vendere. **C**ōpōtet
aut̄ in quolibet casu de vsura p̄siderare tria. **P**ri-
mū si est ibi mutuū: quod tunc est quando transfer-
dominium ad est quando ille qui mutuo accipit stat
toti periculo rei mutuate. **S**ecundum est si ille q̄
mutuat accipit aliquid vltra sortem. Aliquid dico
qd vel est pecunia: vel pecunia estimari potest vt est
obsequium vel fauor tēporalis. **T**ertium si hoc
facit ratione mutui: quia si acciperet vltra sortē ali-
quid: nō ratione mutui: sed ratione interesse vel al-
terius cause non esset vsura. Si em̄ aliquis mutuā-
do incurrit dānum: debitum est vt ipsum dānum
emergens ex tali mutuo recōpensetur ab eo cui mu-
tuatur: cū ipse sit causa illius damni. Non debet ta-
mē recōpensare dānum lucri cessantis: id est qd in-
currit ex eo: q̄ de pecunia non lucratur cum multi-
pliciter a lucro possit impediri: nisi forte secūdu op̄i-
nionem aliquorum: que non nihil displicer: ille qui
mutuat vellet tñ exercere pecuniā suā in aliqua or

se licita: que semper vel quasi semper lucratur: vel
ex ea aliquā possessionē emere: ita q̄ apparet mani
festum dānum inutuantī et emergere ex tali mutuo.
Tunc ergo damnum illud q̄ ex hoc emergit: recom
pensare nō est usura. Non tñ oportet illud ex equo
recompensare: quia adhuc non habet lucrum in ma
nibus: et potest plus vel minus lucrari: et ideo cōside
randum erit dānum secundum mensuram periculi
vel dubij non lucrādi ad iudiciū boni viri. Hoc tamē
non est multū dilatarundū nec predicandum. ne ape
riatur via voragini usurarum. ¶ Circa animalia ve
ro sunt diuersi contractus. Aliquando fit cum rusti
co cōtractus locationis: ita q̄ dominus dat anima
lia rustico p̄ certa q̄titate pecunie: vel grani: vel al
terius rei annuatim. Aliquando fit contractus so
cietatis: vt quando dat aliquis oues pastori: et am
bo stant equaliter periculo et lucro: vel secundū cō
uentionē inter eos factā p̄ tertia parte vel quarta.
Aliquādo est cōtractus mixtus. i. locationis et so
cietatis simul: vt puta Locat quis boues rustico p̄
certa q̄titate frumētī: et apponit pactū de damno et
lucro rei locate. Quē isti casus sunt liciti ex natura
sua. Acrum posset in eis aliqua fraus vel iniustitia
inueniri p̄ aggrauationē vnius partis. Difficile est
tñ dare regulam generalē qua cognoscantur omēs
huiusmodi casus an sint liciti vel illiciti p̄pter di
uersitatem locor et aliorum et pascuor et temporum
et consuetudinum. Oportet em̄ q̄ partes ita equipa
rentur q̄ re vera nulla ipsarū sit nimis grauata hoc
aut erit determinandū a prudentibus secundum lo
ca et tēpora et cōsuetudines et alias circūstantias.

¶ Aliquando autem animalia traduntur in custodia: et tunc constituitur certum salariū custodienti vel certū lucrū quod de aliis puenit: et hoc quoque ē licitū dūmodo salariū equiparetur labori et dominus sit periculo scilicet alium. Quod non accidit ex culpa studētis. **¶** Aliquādo vero traduntur per modum mutui: ut quando traduntur estimata certo precio et tunc si dominus vult ea esse firma in tali pretio licrum et dominum remanet penes eum qui recipit ea. Aliter non erit casus licitus: est enim idem ac si mu tuasset et tantum pecunie.

¶ De emptione et venditione

Quarto interrogabis de emptione et venditione. Circa quas debes scire: quod ad iustitiam commutativā duo requiruntur scilicet debitū et equalitas. Equalitas autem inter vendentē et ementē debet considerari secundū pretium statutū a lege vel a consuetudine: vel a iudicio prudentium: quod tamen pretium non est punctuale: quia parvus excessus et parvus defectus non tollit iustitiam. Parum enim pro nihilo reputatur. **¶** In venditione autem ad terminū semper considera utrum res tantum valeat considerato tempore et aliis circumstantiis. **¶** Si enim pluri quis vendit eā notabiliter quod valeat teneat ad restitutionē: et breuiter semper stat in hoc quod ratione illius dilationis non possit res vendi pluri quod valeat. **¶** Sed tamen nota quod rebus cōter quinq; precia statuunt: scilicet primum defficiens. Secundum Mediocre. Tertium Summum quod est quasi punctuale quod licite excedi non potest. Quartum excedens id est quod excedit terminum

¶ Quintum & ultimum super excedens. .i. illud qđ
super excedit notabiliter pretiū summū. **¶ Ille** er-
go qui vendit potest licite vendere ei qui pecuniam
dat statim rem suam p pretio mediocri vel deficiēti
¶ Ei autem qui non statim dat pecunias potest eā
ad terminum vendere p pretio summo: & quasi pun-
ctuali quod est in termino qui excedi non debet nec
licite potest: secundum iudicium prudentium hoīm
Non aut potest alicui vendere p alijs precijs id est
percedenti vel super excedenti.

¶ Porro ille qui emit non potest emere licite pro
pretio deficiēti etiam si statim dat pecunias: qđ hoc
est cōtra iustitiam & equalitatem. **¶ Si** aut ex eo qđ
aliquis non statim dat pecunias mercator incurrit
aliquod dānum: put iam tactū est supra cū de vsura lo-
queremur: non debet ei vendere: sed si oīo ille instat
et rogat vt ei talē rem vēdat: pōt ad iudiciū boni vi-
ri dāni recompēsatōnē mercator accipere loquēdo
de dāno eo modo quo dictum est supra.

¶ De restitutione

Quinto interroga de restitutione Circa
quā nota qđ unusquisq; tenetur restituere
rem non solū id quod accepit iniuste a p-
ximo suo: sed etiam debet satisfacere ei
de quocūq; dāno illato siue spiritali siue tēporali
quia restituere nihil aliud est qđ iterato statuere al-
terū in ius possessionis sue. **¶ Unde** qđ retrahūt ali-
quos a religione vel a bona vita tenent facere quod
possunt: vt eos restituant in gradū pristinum si pñt
& tenentur religioni etiā satisfacere: quia tamē hec
materie est difficilis: in tali casu oportet maturo cō-

Alio vii. ¶ Qui etiam occidunt aliquem: vel mutis
lant mēbrum alicui tenetur domui eius ⁊ ipsi de dā
no: vel dānis inde sequentibus ad iudiciū boni viri.
¶ Et nota q̄ non solum tenetur qui rem alienā acci
piunt: vel dānū inferūt: sed aliqui etiā alij q̄ nihil ra
puerūt: put in versib⁹ cōtinetur qui infra scribunt
videlicet. Iussio: consilium: consensus: palpo: recur
sus. Participans: mutus: non obstans: non mani
festans. Circa quos nota q̄ semper qui est causa suf
ficiens damni alterius tenetur ad restitutionē: qui
ergo iubet fieri furtū vel dānū: qui cōsiliū dat si sine
tali consilio non fuisset factum furtū. ¶ Similiter
si consensit: ita q̄ si non cōsensisset factum non fuisset:
¶ Similiter dic de palpone ⁊ adulateore vel exci
tatore: qui excitet ad furtū. ¶ Et similiter de rece
ptore latronum vel furti: ita q̄ per illam receptio
nem impeditur restitutio: omnes enī isti tenentur
in solidum restituere si ille qui accipit non restituit.
¶ Participās autem id est qui participat de re ac
cepta: tantum tenetur restituere q̄tum accepit.
¶ Participans vero qui associat latrones: ita q̄ si
ne eo non fieret furtum tenetur in solidum. Et simi
liter quando multi faciunt vnum corpus: ⁊ simul ac
cedūt ad furtum quilibet tenetur in solidum. Si ta
men vnus soluit p̄ oib⁹ liberantur oēs ab eo qui
fuit damnificatus: tamē illi qui soluit alij tenentur
restituere partē suam. Qui autem tacet cum videt
furari vel qui non obstat vel qui non manifestat: si
non est officialis: qui ad hoc teneatur: videtur non
teneri ad restitutionem: Quis peccet. ¶ Si autē est
officialis: vel tenetur ad hoc faciendum: vt est Bar.

gellus: et sunt potestates: vel vicarij: et commissarij
et domini ciuitatum tenentur in solidum. ¶ Et nota
q̄ q̄ tenetur restituere statim ad hoc tenetur nisi pe
tat dilationē ab eo cui debet: q̄ nullus debet etiam
p̄instans tenere rem alterius cōiuncto nec stare in
p̄cto p̄instās. Et si nō vult dilationē prestare: tenet
etiam cedere bonis reseruata extrema necessitate:
quia nullus pōt de alicno viuere: nisi in extrema ne
cessitate. Aliqui tñ misericorditer hoc moderantur
dicentes: q̄ aliqui etiam nō tenetur quis cedere bo
nis seruata solum extrema necessitate: puta si credi
tor esset diues valde et nō egēs tunc em̄ posset debi
tor cū sua cōmoditate restituere q̄ ex alia parte cre
ditor cū sit diues et nō egēs quodāmodo tenet ex cha
ritate mutuare debitou ea que ip̄e debitor de bonis
creditoris habet in manibus cum sit in necessitate
p̄stitutus. Et hec materia vel equitas mihi placet
si fiat cum multa prudentia. ¶ Nota etiam q̄ si q̄s
sciēter emit rē furatā: vel p̄ vsuras: seu alias iniuste
extortā tenet eā restituere: et imputet sibi quia emit
q̄d emere non debebat. Si aut̄ ignorāter: et dñs rei
eā repetat tenet eam etiam restituere dño et contra
illum qui vendidit agere debet.

¶ De ludo.

Si quis aut̄ ludēdo viciat in quattuor ca
sibus tenet restituere. Primo si cū his
ludit: qui nō habēt nisi aliena et sunt mu
licres vxorate: nihil habent vltra dotē
filij familias: religiosi: clerici non habētes alia bo
na p̄ter beneficia. Si r̄ serui et h̄mōi nō tñ restituēs
dum est illis: sed suis superioribus vel ecclesijs.

Tercio si lucratus est furtive falsificando taxillos:
vel chartas: aut per aliquam aliam deceptionem. **T**er-
tio si quis trahit alterum ad ludendum qui nolebat lude-
re: si lucrare cum eo tenetur restituere et non intelligitur
solum de tractione per coactionem: sed etiam de exhortatio-
ne quasi per nimiam importunitatem trahit ipsum qui alias
nolebat ludere. **Q**uarto si leges municipales
obligarent ad restitutionem ludentes nisi iam esset ab-
rogata per contrariam consuetudinem. **E**xtra istos
casus non tenetur quis restituere ex necessitate: sed de
consilio tale lucrum erogandum est pauperibus: licet qui-
dam dicant quod ex necessitate etiam illi qui vixit tenetur pau-
peribus erogare: sed primum est verius: hoc autem tutius.
Cum hortandi sunt qui sic male acquisierunt: ut omnino
tale acquisitum pauperibus erogent: quod si nolunt dicere
se non esse obligatos non est eis neganda absolutio.
Porro qui faciunt chartas et taxillos non debent
absolui nisi desistant ab hoc opere et a talium venditione.

De inuentis.

Nota autem que inveniuntur: si apparet quod
nunquam fuerint possessa ab aliquo: ut lapides
preciosi in locis ubi oriuntur vel si habe-
antur per derelictos: non tenetur qui inuenit re-
stituere. Aliter vero tenetur verum si sunt minima vel qui
ui valens melius est ea erogare pauperibus.

De bello

Nota autem que in bello acquiruntur: nota quod
in bello iusto quod sit ab eo: qui vel auctori-
tate eius qui potest et ex iusta causa et re-
cta intentione: quicquid bellans iuste capit ab hoste
et ab eius auxiliatoribus qui sponte sequuntur eum.

facit suum & suorum militum. **¶** Unde tota preda debet diuidi unicuique secundum proportionem suam: nec de dānis illatis in bello tenent qui iuste bellant: si aliter bellum fieri non potuit: si autem inferat damna personis quibus non debent: vel agris vel villis a quibus poterant abstinere tenentur ad restitutionem. Unde non possunt spoliare clericos vel religiosos vel peregrinos transeuntes: nec mercatores: nec alia rusticorum: nec segetes accipere: nec dānificare eos qui non sunt in culpa maxime quando bellum potest fieri commode sine his dānis. Aliiter tenentur ad restitutionem. In iuste autem bellantes tenentur non solum de dānis illatis hostibus: sed etiam de his quod inferunt hostes subditis eorum: qui non consenserunt quod bellum fieret iniustum.

¶ Excusantur tamen subditi iniuste bellantes quando credunt bellum esse iustum: vel quando dubitant an sit iustum an iniustum.

¶ Obediaentia enim excusat eos usquequo ad perfectam cognitionem veniant: quod bellum est iniustum.

¶ Non tamen in dubio excusantur amici & ceteri non obligati seruire illi domino: qui mouet bellum iniustum: quia eos obediaentia non excusat: cum non sint subditi vel obligati: unde non debent committere se ad criminum: tunc autem aliquem in iudicium alterius.

¶ De turpi lucro.

Nota etiam quod si quis lucratur turpiter. id est turpi causa: ut si est ex meretricio non tenetur ad restitutionem: quis sit consulendum quod croget illud pauperibus.

¶ Ceterum si quis prauiserit meretrici vel puero peccato

nam: vel aliquid huiusmodi & propter talem promissionem consenserit & peccatum expleuerit: non tamen tenetur & necessitate reddere quod promissit: sicut nec illi tenetur reddere & restituere ei qui dedit turpiter: quia in turpi causa melior est conditio possidentis.

De iudicibus.

Interrogandi sunt etiam diligenter iudices: aduocati: procuratores: & notarii: & testes in iudicio vocati: si ex crassa ignorantia vel magna negligentia vel malicia damnificauerunt clientulos: vel etiam econuerso si defenderunt causas iniustas: vel si cum possent eas terminare prolongauerunt nimis: vel falsificauerunt instrumenta: vel appellauerunt inique a sententia iustas: vel accusauerunt aliquem iniuste: seu testati sunt falsum: quia tenetur in his & similibus casibus ad restitutionem. Et breuiter secundum conditiones hominum & artium interrogabis quolibet: & si damnificauit proximum & in quo damnificauit eum. **¶** Et scito quod melius ipse si uolunt recte confiteri scient dicere uerba: quae proximis intulerunt: & de ipsis iudicare in particulari quod nos. Ideo non oportet nos nunc uerba distendere per singulas artes discurrendo.

De octauo precepto. scilicet de falso Testimonio.

Octauum preceptum est. Non falsum testimonium dices protra proximum tuum. Circa quod primo interrogabis de his quae sunt in iudicio. A iudice quidem si iuste iudicauit. Si iudiciali ordine processit si timore vel amore a iustitia recessit. **¶** Et similiter interroga Aduocatos Procuratores & notarios siquid iniuste egerunt.

Nota autē q̄ si aliquis a iudice interrogat ordi-
ne iudiciario ita q̄ precesserit infamia: et habeāt ur
testes. ⁊ cetera que requiruntur ad iudiciarium ordi-
nem tenetur respōdere veritatē etiā si non daretur
ei iuramentū de veritate dicēda. Unde peccat mor-
taliter si non dicat veritatē. Secus si non interroga-
retur: cum debitis circūstantijs. Tunc etiā quis nō
debeat dicere mendaciū: pōt tñ absq̄ peccato absco-
dere veritatem.

De iudicio temerario.

De iudicio etiā temeratio est sciēdum q̄
quando aliqs non habēs manifesta in-
dicia de peccato mortali iudicat. id est
firmiter in corde suo diffinit proximum
suū esse in pctō mortali: vel peccasse mortaliter tñ
ipse mortaliter peccat: quia vsurpat sibi iudiciū dei
cū cōtēptu proximi sui. Si autē iudicat de veniali:
nō peccat nisi venialiter. Si vō habet manifestas
evidētiās nō peccat presertim mortali: nec mortali-
ter peccat: qñ nō habēs eas nō iudicat sed solū suspitio
nē habet. In quo casu aliquando nec venialiter pec-
cat: quia suspensiones evitare non possumus

De mendacio.

De mendacio vero hoc est sciendū: q̄ men-
daciū nō semper est pctm mortale sed i
aliquo casu: vtpote qñ est perniciosum
videlicet ꝓtra fidem: vel honorē dei: vel salutē pro-
ximi vel etiā est in vānum proximi tñale notabile.

Predicator autē si scienter predicat mendaciū
mortaliter peccat: quia est in loco in quo tenet pers-
onam summe veritatis.

Mendaciū autē iocosum vel officiosū si ei nō ad

liberatur iuramentum est peccatum veniale. Et nota q
non solum de mendacium verbo sed etiam facto p simu
lationem et hypocrisim. In quibus oportet respec
re finem. i. quo fine hoc fit. Si enim finis est contra cha
ritatem dei vel proximi talis simulatio vel hypocri
sis est peccatum mortale: ut si in gloria hominum ponat si
nem suum: vel ex hoc querit dignitatem ecclesiasticam
maxime cum cura animarum: vel querit inferre aliquod
danum proximo aliter erit veniale.

De peccatis lingue.

Nota etiam circa peccata lingue q oportet
semper duo considerare.

Primo affectum seu intentionem dicen
tis: que si sit contra charitatem dei vel proximi semper
est peccatum mortale. Si autem non intendit aliquid quod sit
contra charitatem dei vel proximi secus est. **S**ecundo est con
siderandum: si ex verbis illis sequitur scandalum: vel
aliquid quod notabiliter sit contra deum vel proximum.
Quia sic est peccatum mortale talis loquacitas propter
indiscretionem loquentis. verbi gratia in detractione si
quis detrahendo. i. dicendo peccatum proximi occultare vel
bona diminuendo quocumque modo vel per verba: vel per
signa et nutus: vel per taciturnitatem. Si ex hoc
intendit denigrare famam alterius propter invidiam vel
ira vel aliquid huiusmodi peccat mortaliter. Si autem non
intendat hoc. Sed tamen hoc ex loquacitate sua sequitur
non videtur excusari a peccato mortali et tenetur restituere
famam. Quia si non potest restituere tenetur aliquo mo
do satisfacere. **E**t non. quod non minus peccat qui audit
quam qui dicit: immo aliquando plus maxime cum audit ex
odio vel audiendo prebet occasionem dicendi.

Si autem audit non libèter: sed tamen ex quodam respectu humano tacet non peccat mortaliter: nisi forte videat qd ex hoc sequitur magna vel iniuria vel magnū proximorū dānum: cui respondēdo ipse posset remediare: et maxime si sit prelatus vel pater de centis: qui tenetur reprehendere subditum suū: et nullo modo debet audire. ¶ Siquis autē dicat vel audiat defectus primi sui ex quibus non sequitur deinde famam notabiliter non intēdens etiā denigrare famam eius nō peccat mortaliter nec dicens nec audiēs. Et qd dixi de detractōne intellige etiā de cōtumeliis: per quā proximus inhonoratur in p̄sentia. Et similiter de susurratiōe p quā tollitur amicitia. Et similiter de irrissōe: qua contēnitur primus qui est diligēd⁹ ec. Et similiter de maledictiōe quā vulgares vocāt blasphemiā qsi dicis veniat tibi tale qd: vt mors vlt aliq̄od aliud malū. In oib⁹ cū oportet cōsiderare affectū et intētiōē dicentis: q si non est ad malū finē intētiōis: op⁹ postea cōsiderare. si ex tali loquacitate: sequitur p indiscretiōē loquētis scandalū vel proximī dānum notabile.

¶ De adulatione.

In adulatione etiā cōsidera finē adulatoris: vel intētiōē vel affectū vel bonū vel malū: vel effectū talis adulatiōis vt puta si ex adulatione aliq⁹ efficiatur superbus vel peior vel audacior: ad malū poterit abulatio esse peccatū mortale maxime si hoc intēdebat adulator vel dissimiliter credebatur vel etiā dubitabat qd sequeretur. Interroga etiam si revelauit quis ea que habebat sub sigillo p̄fessionis vel sub sigillo fidei quis pecca

nit mortaliter. ¶ Dec sunt ergo que mihi videtur
interroganda a penitente: licet infra alia possent sub
fungi: tñ ista cōmuniter occurrūt et p ista eadē pote
ris saltē de alijs dubitare. Rūcigit subīūgēdū est
qualiter peccator est absoluendus et dimittendus.

¶ Qualiter peccator est Absoluendus et
dimittendus.

Postq̃ peccator fuerit diligenter exami
natus v3 cōfessor ex his que audiuit ab
eo: cōsiderare si est aliquis casus a quo
ipse non possit absolvere. Et si quidem est excōmu
nicatus aliqua excōmunicatione a qua non pōt ab
solvere eū debet eū vt in principio dixi ad superiorē
mittere p absolutionē vel ab eo accipere licentiam
et auctoritatē absoluēdi anteq̃ absoluat a peccatis.
¶ Si autē habet aliquod peccatū grave: cui⁹ ab
solutio de iure vel cōsuetudine pertinet ad summū
Pontificē: vel ad Episcopū vel ad aliū superiorem
pōt ipsum absolvere a peccatis a quibus non est ei
prohibitus absolvere: et remittere ipsum ad supiorē
vt de alijs ab eo absoluator vel prius eū ad supiorē
remittere. vt ab eo prius absoluator: ita tñ q̃ ipse
debet audire omnia peccata. id est tamen a quibus
potest: q̃ ea a quibus non potest absolvere: vt me
dicus cognoscat totam infirmitatem egroti: Me
lius tamē esset q̃ quereretur auctoritatem superioris
vt vna tantum fieret absolutio. ¶ Debet deinde cō
fessor examinare si ē excōmunicatus p dāno facto
et si potest satisfacere. Quia si pōt non de iure absol
ueri nisi satisfaciāt. Si autē emendā prestare non

potest debet prestare idoneam cautionem: id est pignora-
ritiam vel fideiussionez vel saltē iuramentum: q̄ scilicet
satisfaciet si venerit ad piguorē fortunā.

Et si autē habet aliqua restituere v̄ ante absolu-
tionem ipsum ad hoc inducere secundū ea: que su-
perius determinata sunt de restitutione. Et si non
potest restituere ad impossibile nemo tenetur. Debet
tamen habere propositum restituendi si venerit ad
piguiorem fortunā. Si autē pōt restituere absolu-
te sed tamen nollet diminuerē statū suū. nō est ab-
soluendus: nisi restituat: vel dilationē habeat a cre-
ditore vel donationē que tamē donatio cū sit libera-
tio oportet q̄ non sit facta ex timore vercundia
vel violētia. et hoc relinquitur prudentie ⁊ discre-
tioni Confessorū. vel etiā penitētis. Si enim ex cir-
cūstantiis apparet manifeste q̄ creditor libere do-
nat potest stare debitor: cū bona cōsciētia. Si autē
h̄ dubitationē debet potius cōscientiā bonam et
quietam possidere q̄ pecunias.

Post q̄ igitur peccator fuerit dispositus ad satis-
factionē est ei penitētia discreta iniungenda: ita q̄
magnis peccatoribus: qui nō multā ostēdūt contritio-
nē iniungenda est parua penitētia: ne multa ligna
modico igni superposita ipsum extinguat maxime
q̄ dubitatur q̄ nec magnā nec mediocrem faceret
penitentiā: Quis promitteret facere. Denuntiā dū
tū est eis: q̄ magnā penitentiā merētur: ⁊ hortād i
sūt vt p̄ se ipsos deo melius satisfaciant. Similiter
illis qui ostēdunt excellentē contritionē est iun-
gēda parua penitētia. Quia cōtritio excedit omnē
exteriorē satisfactionem. Mediocriter autem con-

tritis iniungenda est penitentia mediocri: pro ut
debitur discretioni confessoris.

In omnibus aut hoc serua: quia penitentia non solum
sunt satisfactio sed etiam medicina anime: quod intelligas
salem prius: que sit anime medicina et non eius ruina.

Unde sacerdos semper deberet iniungere peniten-
tiam per humum ut puta superbo actum humilitatis.

Avaro elemosinam. Acidioso laborem. et sic de alijs.

Et si dicit peccator: quod non potest facere illam vel illam pe-
nitentiam: debet sacerdos eum inducere: ut faciat eam

allegando prauitatem peccatoris: quod si non potest etiam si debe-
ret solum dare ei unum patrem non dimittat eum despe-

ratum. **D**einde si est excommunicatus debet excom-
municatio prius ipsius absolueri: ut sepe dictum est.

In qua quidem absolutione quattuor requiruntur.

Primus est iuramentum: ut scilicet iuret stare manda-
tis ecclesie seu parere mandatis ipsius absoluentis: qui

tenet personam ecclesie: verum de pueris est dubitatio: an
iurare debeant mihi videtur. quod opinio que dicit: quod solum

debet exigi iuramentum pro horrendis criminibus: sed
maiouibus: non autem pro minoribus sit magis rationabilis

hoc tamen relinquit discretioni episcopi et confessoris.

Secundus est satisfactio de qua dictum est vel cau-
tio: si non potest satisfacere.

Tertius est oratio debet enim peccator denudare scapulas vel scapulam unam:

Et sacerdos cum virgis percutiet dicendo. psalmum.

Miserere mei deus. et. Vel alium psalmum penitentiale

Quo dicto subiungat. *Luxiel. Epel. Luxiel. et.*

Pater noster. et. Et ne nos. et. Sed libera. et. Versus

Saluum fac seruum tuum. R. Deus meus sperantem

in te. Ver. Nichil proficiat inimicus in eo. R. Et si-

Uis iniquitatis non apponat nocere ei. **Ver.** Esto
ei domine turris fortitudinis. **R.** A facie iūmici. **V.**
Domine exaudi orationē meā. **R.** Et clamor meus
ad te veniat. Dominus vobiscū. Et cū spiritu tuo.
Oremus. Deus cui proprium est misereri semp
et parcere suscipe deprecationē nostrā et quē vel quā
excommunicationis catena ligat miseratione tue pietat
is absoluat. Per christum dñm nostrum. Amen.
Deinde fiat absolutio cuius forma talis est.
Auctoritate omnipotētis dei et beatorū Aposto
lorum Petri et Pauli et ecclesie sancte sue. et nostra
et auctoritate mihi commissa. Absoluo te a tali
sententia: vel ab excommunicatione quam incurristi
propter talē et talem causā et totiens quotiēs eam
incurristi: et restituo te sanctis sacramentis ecclesie
dei. et cōmunioni et vnitati fidelīū. In nomine patris
et filij et spiritus sancti. Amen.
Et dicendo hec omnia semper verberet cum.
Quarto dñi inungere mādāta rationabilia: et
maxime q̄ contra illum canonem in quem incidit
nunq̄ veniat vt incendiario quod nūq̄ incendat et si
millia. Et nota q̄ quis predicta omnia sint obser
uanda: non tñ sunt de substantia absolutionis huius
modi que potest fieri simplici verbo. Verbi gratia.
Ego absoluo te: vel te benedico: vel volo q̄ tu sis ab
solutus. Non habet enim hec absolutio determina
tam formā: sicut absolutio a peccat: vnde propter
aliquā rationabilē causā prefata solēnitas potest
pretermitti: et maxime verberatio et hoc precipue
circa mulieres: quia in eis vel omnino est dimitten
da vel super vestimenta faciēda.

¶ Deinde subiungenda est absolutio a peccatis.

¶ Et quia excommunicatio minor facit q̄ homo non sit particeps sacramentorum debet prius absolui ab excommunicatione minori si ea ligatus est: maxime ppter participationē cum excoicatis maiori: et q̄ facile incurrit homo in excoicationē minorem et pōt etiam esse q̄ penitens sit excoicatus maiori nesciēs. Ad maiore cautelam consuetum est in omni absolutione a peccis premitti absolutio ab excoicatione, et fit tota absolutio cum con.itione hoc modo.

¶ Si teneris aliquo vinculo excoicationis: a quo possum te absolvere. Ego absoluo te: restituo te sc̄ctis sacramentis ecclesie dei cōmunitati et vnitati fidelium. Misereatur tui etc. Filius dei p suā m̄iam te absoluat. Et auctoritate qua fungor. Ego absoluo te ab oibz peccatis tuis mihi modo cōfessis pariter et oblitis. In noīe patris et filij et spiritus sancti Amen.

¶ Passio dñi nostri iesu christi: et merita beate marie virginis et oīm sanctorū: et quicqd boni feceris et intēdis facere: et mala que patienter sustines et sustinebis: sint tibi in remissionē peccatōz tuoz et in augmentū gratie: et in premium vite eterne. In noīe patris et filij et spiritus sancti. Amen.

¶ Illud autem quod est de substantia huius forme est hoc solum. Videlicet ego absoluo te. Cetera s̄ sunt dispositiones: vt misereatur tui etc. Et s̄tutes quedam vt sc̄licet penitentia peccatorū inlicita habeat maiorem vim et robur ad expiandum ipsa peccata.

¶ Si quis autem plenariam indulgētiam a sūmo

pōtēte impetratū vult habere seu plenarie absol-
ui a peccatis suis in vita quando est sanus sic facies
absolutionem. ¶ Auctoritate dñi nostri iesu christi
et beatorū apostolorū petri et pauli et dñi nostri. R. pa-
pe mihi in hac parte concessa et q̄tum debeo et possū
Ego absoluo te ab oībus pctis de quibus vere ore
cōfessus et corde cōtritus fuisti in speciali et in gñali.
In nomine patris et filij et spiritus sancti. Amen.

¶ Et eadem auctoritate do et pcedo tibi oīem pctōz
tuorū atq; penarū p his debitariū indulgentiam et re-
missionē q̄tū clauēs ecclesie se extendunt et q̄tū be-
neplacitū extiterit in oculis diuine maiestatis. Se-
cundum q̄ summi pontifices cōsueuerunt speciali-
ter impertiri que quidem plenaria indulgentia sit
tibi augmentum virtutis et gratie et in acquisitionē
vite eterne. In nomine patris et filij et spiritus sancti
Amen.

¶ Si vero hanc gratiam habuerit solum p mortis
articulo ante illa x̄ba: que quidem plenaria indul-
gentia et. interponantur hec videlicet. Si de hac in-
firmirate decedas: vel si hac vice moueris aut simi-
lia. Aliter tibi gratia facta integra remaneat salua
quācumq; in mortis articulo fueris constitutus dein-
de subiungantur illa x̄ba. Que quidem plenaria.

¶ Facta autē absolutione exhortāndus est peccator
ad perseuerantiam: et animandus ad tolerantiam
tentationum et demū dimittendus est et domino deo
commendandus: qui est gloriosus et benedictus in
secula seculorum.

Aus deo,

Finem cepit in edibus Escensianis ad. xliij. 1
Calendas Martias. Anno. M. D. X. ad calcu-
lum Romanum.

